

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POLITOLOGIE A EVROPSKÝCH STUDIÍ

Radikální levice v zemích bývalé Jugoslávie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor práce: Mgr. Filip Šimeček
Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Vomlela

2012

PALACKY UNIVERSITY IN OLOMOUC
PHILOSOPHICAL FACULTY
DEPARTMENT OF POLITOLOGY AND EUROPEAN STUDIES

Radical Left in Former Yugoslavia

THESIS

Author: Mgr. Filip Šimeček
Supervisor: Mgr. Lukáš Vomlela

2012

(Zadání vysokoškolské kvalifikační práce)

ABSTRAKT

Tato práce komparuje země bývalé Jugoslávie a snaží se zjistit, do jaké míry je možné v nich zavést systém radikální demokracie a participační ekonomie podle sociologa Andreje Grubaciće. Hlavními nezávisle proměnnými, které jsou ověřovány, je míra etnického napětí, existence etablovaných komunistických stran a organizované sociální hnutí zdola.

Klíčová slova: Jugoslávie, levice, komunisté, anarchisté, etnická cleavage, balkanizace

ABSTRACT

That work compares the ex-Yugoslavian countries and author is trying to find out a possibility of establishing the radical democracy and participatory economy system in them along Andrej Grubacić's theories. The main independent variables that are tested, are the level of ethnic tension, the existence of established communist parties and organized social movements from below.

Keywords: Yugoslavia, left-wing, communists, anarchists, ethnic cleavage, balkanisation

Poděkování

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval/a samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal/a, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne .....

.....

(podpis)

Obsah

ÚVOD.....	7
1 GRUBAČIĆŮV SAMOSPRÁVNÝ MODEL.....	12
2 JUGOSLÁVSKÁ RADIKÁLNÍ LEVICE PŘED ROZPADEM FEDERACE....	14
3 BOSNA A HERCEGOVINA	18
4 ČERNÁ HORA	22
5 CHORVATSKO.....	25
6 KOSOVO.....	28
7 MAKEDONIE.....	34
8 SLOVINSKO.....	37
9 SRBSKO	41
10 OVĚŘENÍ VLIVU PROMĚNNÝCH	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ.....	55
SEZNAM OBRÁZKŮ	57
SEZNAM TABULEK.....	58
ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ.....	60

ÚVOD

Cílem této práce je seznámit čtenáře s radikální levicí v ex-jugoslávských zemích s přihlédnutím k jejich regionálnímu vlivu a zároveň v nich prokázat předpoklady k aplikaci samosprávného ekonomického modelu. Budu se snažit oscilovat mezi studií vykreslující úroveň a vliv radikálně levicových idejí v jednotlivých zemích a komparací mezi nimi. Jelikož Svazovou federativní republikou Jugoslávie (SFRJ) spojovala celá řada politických i ekonomických institucí, především pak silná armáda a Svaz komunistů, vybral jsem si právě státy, které vznikly rozpadem této federace. Jde tedy o Slovinsko, Chorvatsko, Srbsko, Makedonii, Černou Horu a Bosnu, respektive tedy i Kosovo. Zařazení Kosova považuji za relevantní, neboť po letech samostatnosti lze mluvit o Kosovu jako o zemi se specifickým politickým systémem. Srovnávání vývoje mezi jinými státy Balkánu (např. mezi Albánií a Srbskem) by nebylo relevantní z hlediska zcela odlišného politického i kulturního vývoje. Snažím se přihlížet zejména k fenoménu typickému pro Titovo impérium, jímž byl tzv. samosprávný socialismus. Tento fenomén se v jiných zemích Západního Balkánu v tak masovém měřítku nevyskytoval.

Důvodem, proč jsem se rozhodl k výběru tohoto tématu je velká pestrost ex-jugoslávské politické scény a zejména aktivizace tzv. „grassroot“ hnutí během posledních deseti let. Křehká etnická příměří navíc způsobují až nápadnou polarizaci politické scény, přičemž exkluzivitou právě ex-jugoslávských zemí bývá pro Evropu často nepochopitelné spojení nacionalistických a komunistických ideových proudů.

Při aplikaci samosprávného modelu hodlám vycházet z teorie radikálního sociologa Andreje Grubačiče. Na základě jeho stěžejní eseje jsem stanovil tři nezávisle proměnné, jejichž vliv budu u jednotlivých zemí zkoumat. O podrobnějším metodologickém uchopení budu hovořit níže. Za klíčovou nezávisle proměnnou považuji existenci organizovaného hnutí zdola, které by model prosadilo do praxe. Důvodem je fakt, že pouze občanská iniciativa vycházející zdola dokáže prosadit do praxe model, který je na podobných principech postaven. V opačném případě situace často končí vytvořením autoritářského systému, což potvrzuje praxe levicových diktatur 20. Století. Podstatná je také podpora shora, tedy existence politických stran, jež jsou nositelkou ideologie samosprávného socialismu. Zde je ale třeba rozlišit komunistické strany stalinistického typu od stran, které si zakládají na demokratických principech. Tyto dvě proměnné považuje za klíčové také

Grubačić. Za poslední nezávisle proměnnou považují překonání etnické cleavage. V tomto opoují Grubačićovi, protože zatímco Grubačić chápe zavedení samosprávného modelu jako řešení etnické cleavage, pro mě je naopak její existence zásadní překážkou k vytvoření jiných než etnicky profilovaných stran či autonomních organizací. Není-li vyřešena etnická otázka, samosprávný model může - stejně jako Titův samosprávný socialismus - její řešení pouze oddálit. Grubačić dělá dle mého názoru v tomto ohledu stejnou chybu jako Tito.

Základní hypotéza, kterou budu tedy ověřovat, zní:

Existuje-li ve zkoumané zemi organizované hnutí zdola, etablovaná radikální levice a etnické příměří, je zde předpoklad pro aplikaci samosprávného modelu.

U vlivu první nezávisle proměnné ve formě organizovaného hnutí zdola předpokládám, že bude ověřen pouze na případu Chorvatska, Slovinska a Srbska, kde existují anarchistické organizace s širokým geografickým rozsahem, zatímco v ostatních zkoumaných zemích buď anarchistické hnutí či jiné hnutí zdola neexistuje nebo je z hlediska členské základny a geografie příliš marginální. Vliv druhé nezávisle proměnné – existence podpory shora – je ověřitelný zřejmě jen na případu Srbska. Ve všech ostatních zemích se sice komunistické strany vyskytují, nicméně jsou velmi marginální a nedosahují téměř žádný volební zisk. Vliv poslední nezávisle proměnné ve formě překonané etnické cleavage bude možno ověřit pravděpodobně jen na případu Slovinska a Chorvatska a částečně i u Srbska a Černé Hory. Ostatní zkoumané země se dosud potýkají se silným etnickým napětím. Nejmenší předpoklad je pak v případě Kosova, které vyžaduje dohled mezinárodních sil. Pro ověření Grubačićovy teorie pak budu vyžadovat platnost vlivu alespoň dvou nezávisle proměnných.

U jednotlivých zemí tedy použiji metodu komparace, a jelikož budu zkoumat stejné jevy ve stejném časovém období, ale u různých zemí, jde o typ synchronní.

Co se týče časového vymezení, budu popisovat situaci od rozpadu federace do současnosti s akcentem na poměry po Daytonských dohodách, kdy byla již většina zkoumaných zemí zapojena do ekonomické a politické transformace. Dalším důvodem je fakt, že většina občanských levicových iniciativ vznikla právě až koncem devadesátých let. Práce by navíc byla v případě zkoumání celé éry jugoslávské federace příliš obecná a srovnávání vlivu radikální levice v různých historických epochách by vedlo ke zkresleným výsledkům.

Co se týče zdrojů, poměrně hojný počet knižních titulů popisuje komunistické i post-komunistické strany. Horší je to s nestranickými a autonomními subjekty. Zde budu odkázán na primární zdroje v podobě webových stránek konkrétních organizací. Základním zdrojem, z něhož budu při své práci čerpat, je Grubačicova publikace *Don't Mourn, Balkanize*.

Jeho stejnojmenný stěžejní článek *Don't Mourn, Balkanize! A Vision for the Balkans* kritizuje diskurz, podle něž viděl Západ během operace NATO Spojenecká síla ex-jugoslávské obyvatele jako „primitivy“. Cituje kanadského poslance M. Ignatieffa, který říká, že budování národů (Bosna, Kosovo), jsou laboratoře tvarujících se impérií s americkou armádou, evropskými penězi a humanitární pohnutkou. Jako nutný přepoklad pak vidí dočasný imperialismus.

Důvody, proč je na Balkán nahlíženo s podobným despektem, vidí Grubačic dva. Prvním z nich je důvod politický ve smyslu dvou významů **balkanizace**. Tento fenomén lze chápat zejména jako aktivitu shora v praxi dle Grubačice prováděnou pomocí politiky tří B – balkanisation, barbarity, bombs. Balkanizace shora začíná již na Berlínském kongresu a pokračuje balkánskými válkami (1912 -1913), nicméně i později lze sledovat tendence ovládnout prostor ze strany Západu. Existuje však i tzv. balkanizace zdola – spontánní lidskou aktivitou, která vytváří decentralizovanou federaci autonomních celků. Jako **politickou balkanofobii** nakonec autor označuje strach elit z autonomních prostor, doslova tvrdí, že „*balkanizace shora přišla jako odpověď elit na autonomistické procesy zdola.*“¹ Byla to tedy represivní reakce elit na radikální demokratizaci, která by se mohla vymknout kontrole.

Druhý důvod je strukturální. Balkán je už několik století chápán jako metafora hříchu a z pohledu zbytku Evropy se lze často setkat s pojetím „my a oni“. Dle Grubačicovy interpretace vznikla dokonce neoliberální Evropa coby opozice samosprávným balkánským tendencím odsuzujícím křesťanskou, liberální i marxistickou tradici.

Jaké nabízí Grubačic řešení? Podpořit právě onu balkanizaci zdola, která je coby latentní hrozba neustále potlačována. Autor doslova tvrdí, že „*budoucnost Balkánu neleží v Evropě - ale budoucnost Evropy leží v Balkánu.*“² Strukturu modelu vidí v tzv. Balkánské federaci, která by byla formálněji jistěna příslušnými politickými subjekty shora, nicméně hlavní dynamizující složkou by byla organizace zdola na bázi antiautoritářských skupin. Ač tento návrh vypadá zvláště, přihlédneme-li k faktu, že Grubačic se hlásí k myšlenkám

¹ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.257

² Tamtéž, s.156

anarchismu, je třeba si uvědomit, že ve zkoumané oblasti „*skoro všechny komunistické strany měly před válkou Balkánskou federaci (jako federaci socialistických států jako část, ba dokonce jádro jejich příslušných politických programů.*“³ Tato idea dle řeckého historika Loukise Hassiotise poprvé vstoupila v platnost v roce 1865 v Řecku, pak se však teoreticky i prakticky začalo hnutí štěpit. Jak psali aktivisté hnutí v dobových řeckých novinách *Nové světlo*, „*my, revolucionáři budoucnosti, nechceme být vlastenečtí ani náboženští, chceme být sociální a internacionální.*“⁴

Zde jasně vidíme hlavní překážku, která dnes stojí v cestě aplikaci podobných teorií do praxe - náboženská a etnická cleavage. Problém nacionalismu zmiňuje i Grubacíc a zdůrazňuje, že to byla a je právě levice, kdo nacionalistický diskurs podporuje. Prosazuje proto tzv. **balkanopolitismus** – otevřenost různosti. Jak sám píše, „*Jugoslávie pro mě a pro lidi jako já nikdy nepředstavovala stát - byla to idea. Na Balkáně samotném to byl projekt mezinárodní koexistence a mnohokulturního prostoru mnoha různých světů.*“⁵

Druhý problém je otázka etablované radikální levice. Je-li řeč o komunistických stranách obecně, nelze z jejich strany předpokládat podporu zdola organizovanému hnutí, pakliže by toto hnutí ve svém důsledku nepomohlo etablované komunistické straně k moci⁶. Je však třeba akcentovat zvláštní charakter jugoslávských komunistických stran, které se často snažily dělnickou samosprávu zavádět do praxe programově. Etablovanou radikální levici chápeme spíše jako nositelku idejí a diskurzu. Je pravděpodobnější, že myšlenky blízké Grubačicovu modelu budou mít větší zastání a popularitu v zemi s relevantní komunistickou stranou, která se k nim bude hlásit alespoň rétoricky, než v zemi, kde taková strana neexistuje. Příkladem může být srovnání vlády Slobodana Miloševiče a Franjo Tudjmana. Ačkoli vlády obou měly silné autoritářské rysy, Miloševič jako nositel komunistické ideologie zachování samosprávného socialismu zachovával, zatímco pravicově orientovaný Tudjman jej úspěšně potíral. Protiargumentem může být politická praxe posledního federativního předsedy Ante Markoviće spojená s omezováním samospráv, nicméně je otázka, nakolik byla tato politika motivovaná ideologicky a nakolik šlo o nezbytné kroky v reakci na hlubokou ekonomickou krizi.

Jakým způsobem tedy dle autora docílit balkanizace zdola? V první řadě rozšířit myšlenku Balkánské federace v rámci stávajících anarchistických a dalších

---

³ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010 s.264

⁴ Tamtéž, s.265

⁵ Tamtéž, s.11

⁶ Tohoto fenoménu si všímá Robert Service v publikaci *Soudruzi!*

antiautoritářských organizací a vytvořit postupně model, který by byl inspirací i pro zbytek Evropy. To, že je stávající politicko-ekonomická situace neuspokojivá, bylo konec konců jedním z důvodů proč Grubačić v roce 2005 odjel do USA: „*Nové bývalé státně-socialistické republiky byly neoliberalizované, privatizované či kolonizované a chycené v nelehké tenzi mezi vyhroceným nacionalismem a neoliberalismem.*“⁷ Co se týče ekonomických aspektů modelu, přiklání se Grubačić k participační ekonomice (parecon), s jejímž teoretikem Michaellem Albertem diskutuje i ve své knize. Líbí se mu myšlenka, kdy „*každý má možnost proporcionální participace v rozhodování, která ovlivňují jeho život.*“⁸

Podrobnými ekonomickými aspekty se však v práci budu zabývat spíše okrajově. Slabým místem práce je v této souvislosti menší dostupnost informací o jugoslávských komunistických stranách či anarchistických federacích.

---

⁷ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.13

⁸, Tamtéž, s.200

1 GRUBAČIĆŮV SAMOSPRÁVNÝ MODEL

Shrnu-li autorovy inspirační zdroje, lze říci, že Grubačić vychází z původní tradice jugoslávského samosprávného socialismu, který navíc obohacuje o anarchistické principy prezentované v rámci participativní ekonomiky - tzv. pareconu, definovaného americkým ekonomem Michaelem Albertem. Sám Grubačić toto propojení zdůrazňuje tvrzením, že „*parecon je v souladu s většinou důležitých témat tradičního anarchismu (svobody, spravedlnosti, solidarity, participace, rovnosti)*“⁹. Lze si také všimnout ideové spřízněnosti mezi anarchismem a teorií participativní ekonomiky. Michael Albert v anarchistickém čtvrtletníku Existence píše: „pokud se anarchistická komunita dokáže vyhnout zvláštním omylům ohledně technologií, politických struktur a institucí jako takových (...), může se stát ve 21. století hlavním zdrojem inspirace a moudrosti při úsilí učinit náš svět mnohem lepším místem pro život.“¹⁰

Důležité je však vrátit se k původnímu modelu samosprávného socialismu, na nějž se sice autor odkazuje, nicméně k jeho praktickému fungování se staví velmi kriticky. Model definovaný marxistickým teoretikem Edvardem Kardeljem totiž v praxi selhával zpravidla v souvislosti s konfliktem mezi funkcionáři Svazu komunistů Jugoslávie a ostatními pracujícími. Poměrně ilustrující analýzu podává Laszlo Sekelj v následující tabulce:

Tabulka č. 1.: Jugoslávský samosprávný model¹¹

	PŘEDSTAVA	REALITA
	Odumírání státu	Státostrana (do roku 1987 jedna strana v osmi státech)
	Samospráva pracujících	Manipulace při účasti na rozhodování
	Štěstí individua	Údržba oligarchické moci
Směr	Samosprávné podniky	Klientelistická politika
Způsob	Společné vlastnictví	Rozhodování neformálními skupinami
	Společné plánování	Absence plánování

⁹ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.179

¹⁰ ALBERT, M.: *Anarchismus? Hledání vize pro 21. století*. Existence, č. 2, roč. 2, s. 31

¹¹ SEKELJ, L. *Yugoslavia: The process of disintegration*. New York, Columbia University Press, 1993, s. 237

	Tržní prvky	Řízená ekonomika
	Finanční nástroje	Ad hoc administrativa
	Platy stanovené pracujícími	Nezaměstnanost, ovlivňování pracujících
	Decentralizace státu	Atomizace společnosti
	Rozpočet jako nástroj ekonomiky	Rozpočet jako nástroj politiky
	Spotřeba jako nezávislá priorita	Spotřeba jako nezávislá priorita
	Spotřeba jako faktor rozvoje	Spotřeba jako faktor manipulace
	Obchodní zemědělská družstva	Fragmentované zemědělství

Při interpretaci tabulky si lze všimnout již v prvním bodě jisté paralely mezi Grubačičovým anarchismem s Sekeljevou teorií samosprávného socialismu. V otázce odstranění státu a jeho nahrazení samosprávnými jednotkami panuje mezi některými teoretiky socialismu a anarchisty shoda. Nicméně již další dva faktory, které se podle Sekelje objevily v praxi v rozporu s teorií, byla manipulace při rozhodování ze strany elit a snaha o udržení mocenské oligarchie na úkor spokojenosti pracujících jako celku.

Vývoj nikoli k samosprávným podnikům, ale ke klientelistickému modelu pak byl logickým vyústěním předchozích chyb v aplikaci samosprávného modelu. Klientelistický model se stal během 70. a 80. let živnou půdou pro masivní nárůst korupce, která byla nakonec tím, co celý projekt samosprávné Jugoslávie ekonomicky potopilo. Korupce byla ostatně závažným problémem během celé éry socialistické Jugoslávie - stala se například spouštěčem masivních demonstrací koncem 60. let.

Způsob aplikace samosprávného modelu vykazoval značně odlišné prvky v porovnání se sovětským modelem. Zajímavá byla zejména absence plánování, vliv neformálních skupin (v kontrastu s totalitním systémem v SSSR, kde byly autority jasně čitelné), nezaměstnanost (v kontrastu s uměle udržovanou zaměstnaností v sovětských satelitech) či atomizace společnosti (v kontrastu s násilným vnucováním kolektivistického světonázoru v sovětských zemích).

V neposlední řadě je třeba všimnout si i původní představy teoretiků samosprávného socialismu, kteří ze své ekonomické teorie nevyklučovali ani tržní prvky. Je-li tedy v této práci řeč o samosprávném socialismu, je myšlen onen teoretický model, který je vlastní jak jeho tvůrcům, tak i Andreji Grubačičovi.

O rozdílech mezi teorií a praxí se však budu ještě zmiňovat v následující kapitole.

2 JUGOSLÁVSKÁ RADIKÁLNÍ LEVICE PŘED ROZPADEM FEDERACE

Pokud bychom hledali v období 80. let až do rozpadu federace relevantní radikálně levicové subjekty, šlo by výhradně o dominující komunistické strany. Je třeba si uvědomit, že jugoslávské komunistické strany se systémově zásadně lišily od podobných subjektů ve Východní Evropě, respektive pak od komunistické strany v Sovětském svazu. Již roztržka Tita a Stalina v roce 1948 byla předzvěstí toho, že jugoslávská federace půjde zcela jiným politickým směrem, než ostatní státy východního bloku. Jak píše Cabada a Balut, „*Paradoxně se Jugoslávie svou politikou samosprávného socialismu více přiblížila marxistickému ideálu vlády proletariátu než sovětský model, který brzy odkryl své velkoruské ambice.*“¹² Kritikou však nešetří Grubačić, který jugoslávský model odsuzuje z antiautoritářských pozic. Dle něj šlo o „*systém, kde stát ukořistil moc, aby fungoval skrze „demokraticky“ centralizovanou stranickou organizaci, čímž nevytvořil volnou asociaci svobodných lidských bytostí, ale byrokratickou formu toho, co je stále oficiální ideologií socialistického státu nazýváno marxismem.*“¹³

Service o tehdejším samosprávném modelu tvrdí, že „*jugoslávští komunisté hodlali „vytvořit Marxovo volné společenství výrobců“.* Tato faktická dekolaktivizace byla vyhlášena v březnu roku 1953. (...) Vlastnictví podniků sice nadále zůstávalo v rukou státu, od června 1950 však byl zaváděn program „*dělnických samospráv*“: *místní rady získaly určitou volnost v sestavování vlastního rozpočtu.*“¹⁴ Přestože tento systém se vytyčeným ideálům přibližoval jen zvolna, „*Svaz komunistů Jugoslávie prohlašoval, že jeho plán politického federalismu, institucionální decentralizace a dělnické samosprávy představuje již dlouho potřebný návrat ke kořenům marxistického učení.*“¹⁵ Je však třeba uvědomit si fakt, že samosprávný socialismus měl v jednotlivých svazových republikách různou podobu (ačkoli teoreticky měla být jeho aplikace jednotná), což kopírovalo ekonomické, politické, ale i geografické podmínky těchto zemí. Největší podpoře se těšil zřejmě v Srbsku a Černé Hoře, naopak v Kosovu byla veřejná podpora dělnické samosprávy relativně nízká. Výmluvným příkladem byl velmi nízký počet členů zdejší komunistické

---

¹² CABADA, L., BALUT, A.: *Postkomunistické strany v České republice a Slovinsku*. Politologická revue, č. 1, roč. 6, s. 62

¹³ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.12

¹⁴ SERVICE, R.: *Soudruzi!* Praha, Argo, 2009, s. 225

¹⁵ Tamtéž, s. 226

strany i její obliba u veřejnosti v kontrastu s masovostí členství v nově vzniklém Demokratickém svazu Kosova po roce 1989. Důležité je také zmínit zcela odlišnou koncepci jugoslávského federalismu v 60. letech a situaci po roce 1974, kdy byla přijata nová ústava. Ta obohatila federaci o řadu konfederativních prvků, v jednotlivých svazových republikách začaly fungovat ústavní soudu a autonomní oblast Kosovo a Vojvodina „*ve federativních orgánech disponovaly právem veta.*“¹⁶

Přesto však docházelo k četným projevům odporu, zejména z důvodu diskriminace těch, kteří nebyli spojeni s vlivnými stranickými funkcionáři. Klíčový byl rok 1968, který v Jugoslávii probíhal ve východoevropském kontextu nejbouřlivěji. Zde tedy poprvé můžeme v konkrétnějších obrysech mluvit o radikální levici ve smyslu balkanizace zdola, byť jde ještě stále o autoritativní Titův režim. Service se ohledně šedesátých let zmiňuje o tom, že „*studenti napodobovali rebelantskou mládež severní Ameriky a západní Evropy. V Bělehradě obsadili akademické budovy za skandování hesel: „Není socialismu bez svobody, není svobody bez socialismu!“ Jugoslávie byla jedinou zemí ve východní Evropě, která vypadala, že by mohla být zachváćena revoltou nespokojených anarchistických studentů, jak se tomu stalo ve Francii a Itálii.*“¹⁷

Elity byly tímto nenadálým sociálním hnutím zaskočeny. „*V reakci na mohutné studentské demonstrace se Tito rozhoduje decentralizovat Jugoslávii. Navíc události v Československu vyvolávají krizi obranné koncepce Jugoslávské lidové armády.*“¹⁸ Spouštěčem však nebyly jen studentské nepokoje. Dalším důvodem byla extrémně rozšířená korupce a například v Kosovu stálo za eskalací nepokojů konzervativní prosrbské vedení Alexandra Rankoviće, který pod tlakem liberalizační vlny rezignoval.

Ani decentralizace však postupně nezabránila nárůstu nezaměstnanosti a obnovování potlačených etnických konfliktů. Smrt Tita v roce 1980 jen přispěla k rychlejší eskalaci nepokojů a patová situace ve Svazu komunistů Jugoslávie nakonec vedla k občanské válce, kterou ukončila až mezinárodní intervence.

Demokratické transformace jednotlivých států pak probíhaly velmi odlišně. Zcela jednoznačně byla transformace nejúspěšnější u Slovinska, jenž je spjaté se západní Evropou zejména geograficky. Diskutabilní otázkou je ovšem Chorvatsko a jeho autoritativní období v 90. letech. Transformace komunistických stran se pak odvíjely

---

¹⁶ PLUHAŘOVÁ, B.: *Příčiny a vývoj kosovské krize*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Pavel Pšeja.

¹⁷ SERVICE, R.: *Soudruzi!* Praha, Argo, 2009, s. 228

¹⁸ CABADA, L., BALUT, A.: *Postkomunistické strany v České republice a Slovinsku*. Politologická revue, č. 1, roč. 6, s. 62

podobně. "V některých zemích byla komunistická strana postavena mimo zákon; v řadě případů byla transformována ve stranu socialistického či sociálně demokratického charakteru; někde se zúčastnila demokratizačního procesu, který vedl k různým výsledkům; v některých případech se strana transformovala v klasickou socialistickou či sociálně demokratickou stranu, zatímco v jiných případech zachovala svou komunistickou ideologii."¹⁹ Jádrem federace bylo Srbsko a Černá Hora, proto v těchto případech komunistické strany zůstaly relevantními politickými subjekty. Přesto ve většině ostatních zemí vznikly v jednadvacátém století nové komunistické strany, například Stojarová zmiňuje v roce 2005 založenou Komunistickou stranu Chorvatska. Tyto strany však zůstávají marginálními subjekty a "bez ohledu na to, zda fungují legálně či z podzemí, vypadá to, že komunistické ideologie už neoslovují voliče a veškeré komunistické strany zůstávají na okraji politického spektra."²⁰

Přestože Titův režim nebyl demokratický, jeho hodnocení je značně problematické. Zásadním aspektem je zejména fakt, že komunistická ideologie dokázala udržet křehký mír mezi jinak tradičně vzájemně soupeřícími národy. Jak píše Pelikán, „nikdy předtím v moderních dějinách nebylo v rámci celého jihoslovanského prostoru ani v náznaku dosaženo tak dlouhého národnostního klidu.“²¹

V následujících kapitolách budu na jednotlivých svazových republikách testovat hypotézu. Pro přehlednost přikládám tabulku, do níž v závěru práce vepíšu data nasbíraná během výzkumu:

Tabulka č. 2.: Přehled proměnných před výzkumem:

	Nezávisle proměnná			Závisle proměnná
	Organizované	Etablovaná	Překonaná	Grubacićova

¹⁹ STOJAROVÁ, V.: Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 26

²⁰ Tamtéž, s. 39

²¹ PELIKÁN, J.: *Národnostní otázka v Titově Jugoslávii*. Slovanský přehled, č.4, roč. 78, s. 371

	sociální hnutí	radikální levice	etnická cleavage	teorie
Bosna				
Černá Hora				
Chorvatsko				
Kosovo				
Makedonie				
Slovinsko				
Srbsko				

3 BOSNA A HERCEGOVINA

Bosenský případ je pro mě z hlediska aplikace samosprávného modelu spíše nepravděpodobný. Nejen, že stávající antiautoritářské hnutí zatím nemá potřebnou tradici a ideovou profilaci, ale není zde ani předpoklad pro balkanizaci shora v podobě ideově spřízněných politických stran. Můžeme tedy říci, že „*všechny strany působící v Bosně a Hercegovině mají de facto etnický charakter. Řada z nich se k němu hlásí, u části můžeme naopak sledovat jejich pokusy o získání voličů napříč etnickými skupinami.*“²²

Právě etnická mezistranická tenze vychází z etnické cleavage mezi Srby, Chorvaty a muslimskými Bosňáky, kterou se stále nepodařilo úplně překonat a příměří je velmi křehké. O předpokladech této tenze lze mluvit už v době před vypuknutím války, přesněji během voleb 1990: „*Z výsledků voleb vyplývalo, že občané BaH ve volbách 1990 věděli spíše proti komu hlasují, než komu a čemu dávají svůj hlas. V situaci, kdy i v této republice pozbyla stará komunistická ideologie na přitažlivosti, jevíly se pro většinu z nich jako jediná – okamžitá – politická alternativa národně orientované politické strany.*“²³

Transformační proces v zemi byl typický právě akcentem na etnicitu stran, což zcela eliminovalo zastoupení liberálních či konzervativních stranických rodin. 26 mandátů získala pouze sociální demokracie. Stojarová píše: „*V Bosně a Hercegovině měla etnická struktura a různé cíle všech tří etnických skupin velký vliv na formování politických stran, které byly založené zejména na etnických základech a zbylý politický prostor vyplnily strany sociálně demokratické orientace.*“²⁴ Právě komunisté byli těmi, kdo si nejvíce uvědomoval nebezpečí plynoucí z rozpadu dosavadní etnické soudržnosti a během transformace marně usilovali o zastavení těchto procesů. Hladký zdůrazňuje, že tento spor doputoval až k nejvyšším legislativním institucím: „*Bosenští komunisté, kteří měli formálně stále ještě moc ve svých rukou, se snažili zabránit vzniku národně orientovaných stran. Podali stížnost k republikovému ústavnímu soudu, v níž prohlašovali, že nacionální strany představují velké nebezpečí pro dosavadní jednotu mezi národy a národnostmi v BaH, a jejich činnost neměla být proto povolena.*“²⁵ Ústavní soud však jejich stížnost zamítl s poukazem na svobodnou politickou soutěž. Každopádně, jak poznamenává Fiala a

---

²² FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 68

²³ HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina*. Slovanský přehled, č. 1, roč. 82, s. 102

²⁴ STOJAROVÁ, V.: *Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans*. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 26

²⁵ HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno, Doplňek, 1996, s. 130

kol., „sledovat všechny parlamentní politické subjekty v Bosně a Hercegovině je vzhledem k neúplné pramenné bázi a extrémní roztržitosti dosti obtížné.“²⁶

Navíc Bosna a Hercegovina nepatřila k zemím, v nichž by už v 80. letech docházelo k viditelné liberalizaci poměrů, jak tomu bylo například v případě Slovinska. Jak poznamenává Hladký, „BaH patřila v rámci jugoslávské federace dlouho spíše ke konzervativním republikám. Jestliže se ve Slovinsku, Chorvatsku a Srbsku otevřela cesta k politické pluralitě už v roce 1989, pro BaH se stal rozhodujícím teprve rok 1990.“²⁷

Jednostranné vyhlášení Bosny a Hercegoviny ze strany Chorvatů a bosenských muslimů a deklarace autonomie ze strany Srbů v roce 1992 byly zásadní kroky vedoucí k eskalaci etnického konfliktu a následné válce: „Válka v Bosně a Hercegovině proběhla v letech 1992 - 1995 a byla největším a nejkrvavějším válečným konfliktem od roku 1945.“²⁸ K vyhocení konfliktu možná přispěla i krátkozraká politika západních mocností, které se domnívaly, že izolace Srbska povede k jeho politické porážce: „Zatímco o uznání Slovinska a Chorvatska se nejvíce zasazovala německá diplomacie, na rychlé uznání BaH tlačily především USA. Američané, kteří byli dlouho proti dezintegraci Jugoslávie, dospěli po jejím faktickém zániku v lednu 1992 k názoru, že je potřeba v zájmu zamezení dalšího rozšiřování konfliktu izolovat základnu JLA – Srbsko a Černou Horu – a urychleně uzнат vedle Slovinska a Chorvatska také BaH a Makedonii.“²⁹

Situace po Daytonských dohodách nebyla příznivá: „Bosna a Hercegovina se stala mezinárodním protektorátem, v němž mělo teprve postupně a pod dohledem protektora dojít k přenosu pravomocí na vnitrobosenské instituce, které se postupně měly vytvořit na základě voleb.“³⁰ Volby v roce 1996 však znamenaly drtivé vítězství etnických stran, které získaly rekordní počet mandátů. Přestože v roce 2000 byl jejich volební zisk o bezmála 50% nižší, stále si etnické strany držely dominantní postavení. V roce 2006 i 2010 opět vyhrává muslimská Strana demokratické akce (SDA). Za zmínku stojí i specifikum bosenského politického systému. Podle zákona vládne kolektivní orgán, který musí mít zastoupení všech dominujících etnických skupin. Jednotlivé funkce se pak mění na základě osmiměsíčního rotačního systému. Problém neexistence ideologické stranické cleavage

---

²⁶ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 67

²⁷ HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno, Doplněk, 1996, s. 125

²⁸ CABADA, L.: Bosna a Hercegovina. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 62

²⁹ HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno, Doplněk, 1996, s. 149

³⁰ CABADA, L.: Bosna a Hercegovina. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 62

však přetrvává. Fiala a kol. zdůrazňují, že „o nadetnickou a celobosenskou působnost usilují pouze dvě relevantní strany.“³¹ a vytvořit funkční a stabilní koalici stran na jiném než etnickém základě je velmi obtížné, protože „*fragmentace systému stran je mimořádná.*“³²

Co se týče komunistických stran, v roce 2000 byla na protest proti nacionalistickému diskursu v politice založena Dělnická komunistická strana Bosny a Hercegoviny (RKP-BIH - Radničko-komunistička Partija BiH). Přestože je její význam z důvodu nízké poptávky po ideologicky profilovaných stranách marginální, např. od chorvatské SRP se v podstatných rysech liší. Zatímco SRP vychází z klasického marx-leninismu, RKP-BIH staví na prvcích participační demokracie a dělnické samosprávy a odkazuje se na nikoli Lenina a Stalina, nýbrž na Luxembourgovou či Gramsciho.

Anarchistické hnutí je v Bosně a Hercegovině poměrně slabé, a to i přesto, že právě z Bosny pocházel známý anarchista, člen radikální organizace Mladá Bosna, Gavrilo Princip, jehož atentát na následníka trůnu se stal spouští První světové války.

Anarchismus existuje v organizované podobě pouze jako ideová součást tamějších antifašistických struktur. Dá se říci, že situace v Bosně a Hercegovině je v tomto ohledu podobná situaci v Makedonii. Existují jen menší lokální kolektivy (Banja Luka, Mostar), často subkulturně laděné organizované hnutí má spíše podobu internetových fór vyvíjejících víceméně virtuální aktivitu. Jako příklad lokálních anarchistické činnosti uvedme například ekologické aktivity kolektivu Anarhisticki informator za BiH, který podpořil protesty veřejnosti proti výstavbě vodních elektráren v chráněném kaňonu Vrbasa. Anarchisté argumentovali, že „*projekt může zásadně ohrozit zdraví lidí, zatímco obyvatelé regionu budou přesídleni a dojde přitom ke ztrátě zemědělské půdy.*“³³

I přesto, že je anarchistické hnutí v Bosně a Hercegovině slabé, Grubačić vidí naději v odporu obyvatel proti mezinárodnímu dohledu, který by mohl vyvrcholit odmítnutím autoritářských struktur. Komentuje-li lokální projevy vzpoury proti systému

---

³¹ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 68

³² Tamtéž, s. 78

³³ Ekoloska uzbuna!!!: Vlada RS rasprodaje prirodno blago. *Anarhisticki informator za BiH* [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z:

<http://www.osvajanje.slobode.bravehost.com/vlada%20rasprodaje%20prirodno%20blago.html>

mezinárodního protektorátu, tvrdí u toho, že „*toto je politika, která v Bosně a Kosovu jednoznačně Evropské unii a jejím státním architektům říká: vypadněte sakra odsud.*“³⁴

V případě Bosny však stojí za zmínku subjekt, který sice není jednoznačně anarchistický, ale vyznačuje se antiautoritářstvím a silným akcentem na iniciativu zdola. Můžeme jej tedy chápat jako jednu z proměnných.

Jde o Jedinstvenu organizaciju za socializam i demokratiju (JOSD – Sjedinjena organizacija za socializam i demokratiju). Autoři o ní píší, že organizace „*spoljuje antikapitalistické proudy (marxisty, anarchisty, anarchosyndikalisty, trockisty, situacionisty, levé komunisty, eurokomunisty a další) do sjedinjene organizacije řízené na principech co najširši vnitřní demokracie, autonomie a odmítnutí byrokracie.*“³⁵ Takto sjedinjena platforma není pro Západní Balkán příliš typická a naskýtá se otázka, do jaké míry je iniciativa ochotna akceptovat autoritářskou levici. Autoři vysvětlují, že „*odmítají akceptovat totalitární ideologie (stalinismus a maoismus) a vytváření kultu osobnosti*“³⁶ a zároveň se ostře staví proti nacionalismu či dokonce rasismu.

JOSD nicméně považují za problematickou ze dvou zásadních důvodů. Ač vypadá snaha o vytvoření názorově pluralitního hnutí lákavě, absence jasné politické linie může být nakonec překážkou v akceschopné praktické politice, zejména ve chvíli nutnosti radikalizace požadavků. Jako příklad lze uvést ideově nesmiřitelné rozdíly mezi marxisty a trockisty na jedné straně a anarchisty a anarchosyndikalisty na straně druhé. Pomineme-li otázku účasti ve volbách, která může být ponechána na osobním rozhodnutí jednotlivců, zůstává určitý postulát, jímž je otázka revoluční politické strany. Zatímco první zmíněná názorová skupina bude stát na straně revolučního předvoje v podobě komunistické strany, anarchisté budou tento krok odmítat jako akt autoritářství. Spor nakonec může hnutí vnitřně rozložit.

Druhým důvodem je relativní čerstvost celého projektu. Na stránkách organizace lze dohledat, že subjekt vznikl v roce 2011 a veškeré polemiky ohledně budoucího vývoje tak prozatím ztrácejí relevanci, neboť nejsou a ani nemohou být dostatečně empiricky podloženy. I přesto, že organizace funguje krátce, stojí na poměrně početném množství lokálních skupin (Banja Luka, Sarajevo, východní Sarajevo, Zavidovići, Bijelina, Dubica, Tuzla-Srebrenik). Jak lze vidět na obrázku č. 1, stávajících sedm skupin má vcelku

---

³⁴ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.30

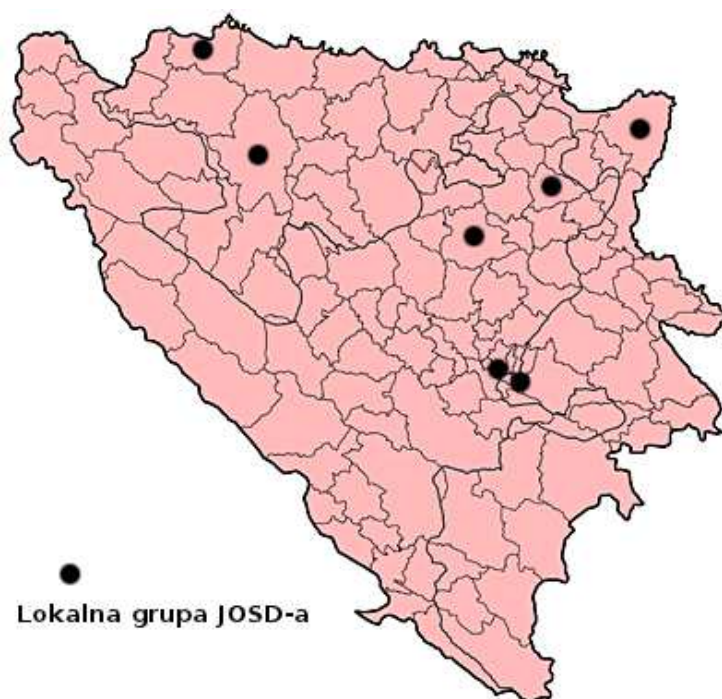
³⁵ Who we are.: The Basic Principles of The Unitary Organization for Socialism and Democracy. *Jedinstvena organizacija za socializam i demokratiju* [online]. 2011[cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://www.josd.org/?page_id=1292

³⁶ Tamtéž

rovnoměrné rozložení jak v Republice Srbské, tak v Bosně a Hercegovině. Nejde tedy o etnickou záležitost. Přesto jsou lokální skupiny soustředěné hlavně na severu země a například Chorvaty obývané pobřeží zde není zastoupeno.

Co se týče dosavadních aktivit, JOSD participoval zejména na studentských protestech (např. delegace na mezinárodním setkání radikálních studentů v Bělehradu), a stávkách pracujících (např. podpora stávkujících řidičů dopravního podniku v Sarajevu).

Obrázek č. 1: Lokální skupiny JOSD:

37

4 ČERNÁ HORA

Černá Hora je v rámci zkoumaných případů druhou nejmladší republikou. Zatímco jiné země již nastoupily cestu demokratizace a autonomie, Černá Hora se stala obětí

---

³⁷ Původní grafiku lze stáhnout na stránkách výše zmíněné organizace.

Miloševičovy urputné snahy o zachování původní Jugoslávie. Lze tedy říci, že „*pro politiku v Černé Hoře je zkrátka důležitou cleavage vztah k Srbsku.*“³⁸

Druhým důležitým prvkem černohorského politického systému je silná role vůdců, která často eliminuje ideologický profil politické strany. Důležitá je také tradiční dominance levicových subjektů, a to i přesto, že hlavní levicová strana prošla v 90. letech závažnou krizí.

Transformační proces v Černé Hoře probíhal poměrně klasicky. Oficiální struktury vytvořily během procesu eroze federace nástupnickou socialistickou stranu DPS, která vládla poměrně kontinuálně až do roku 1997, kdy došlo k jejímu rozštěpu. „*V roce 1998 se do vedení strany dostal současný lídr Milo Đukanović, zatímco bývalý předseda Mojmir Bulatović založil novou Socialistickou národní stranu Černé Hory (Socijalistička Narodna Partija Crne Gore, SNP), která deklarovala bližší vazby se Srbskem a stavěla se proti odtržení podporovanému Đukanovićem; toto byla do prvních parlamentních voleb v rámci nezávislého státu v roce 2006 hlavní opoziční strana.*“³⁹ Đukanović byl dle aktivistů iniciativy Pokret za slobodu tímto způsobem využit západními mocnostmi k rozbití zbytku Jugoslávie a „*na oplátku byla Černá hora obdarována západní finanční pomocí.*“⁴⁰

Již rok 2003, kdy byla Černé Hoře udělena z Bělehradu poměrně silná autonomie, byl předzvěstí úplného odtržení, které nastalo o tři roky později na základě referenda. V současné době jsou u moci socialisté.

Co se týče etnického složení, zajímavostí je, že Černohorci tvoří pouze 43%, přestože jsou nejpočetnější etnickou skupinou. Mezi další patří Bosňáci, Albánci a zejména Srbové. O homogenitě nelze mluvit ani z náboženského hlediska. Plných 18% obyvatel se hlásí k islámu. Přesto však v zemi v porovnání se sousední Bosnou o příliš silné etnické cleavage nelze hovořit. Podle Petry Černé „*v současnosti neexistují žádné známky násilí nebo nestability a navzdory obavám ze střetu se Srbskem referendum proběhlo v míru stejně jako první roky nezávislosti. Bilaterální diskuze o urovnání otázek mezi Srbskem a Černou Horou se koná v konstruktivní atmosféře a žádný z problémů nemá potenciál ohrozit regionální stabilitu.*“⁴¹

---

³⁸ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 109

³⁹ STOJAROVÁ, V.: Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 33

⁴⁰ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.198

⁴¹ ČERNÁ, P. *Předpoklady Černé Hory pro vstup do EU*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Zdeněk Sychra, s. 16

Komunistická strana byla po rozpadu federace založena v roce 2000, a to i přesto, že stranickou ideologii většinou překonává etnická orientace. Nicméně jde o subjekt velmi kritický k Titovi i Sovětskému svazu a odkazující se na původní ideály dělnické samosprávy. Jako taková by pravděpodobně podporovala Grubacićův model více, než strany prozápadní orientace.

O existenci anarchistického hnutí v Černé Hoře neexistují dostupné informace.

5 CHORVATSKO

Navzdory své geografické poloze a relativně rychlé erozi původního socialistického uspořádání bylo Chorvatsko zemí s velmi dlouhou transformací, v jejímž procesu hraje nespornou roli autoritativní éra Franjo Tudjmana. Politologové Fiala, Holzer a Strmiska rozdělují vývoj chorvatského politického systému do tří etap:

Zrod nového systému (1989 -1990)

Kvazi predominantní vládní model (1990 -1999)

Vývoj po volbách 2000

Co se týče první etapy, erozi urychlil zejména demonstrativní odchod slovinských a chorvatských delegátů ze 14. sjezdu Svazu komunistů Jugoslávie a vytvoření Chorvatského demokratického společenství (HDZ), které bylo následně nositelkou politických změn v zemi. Druhá etapa kopíruje vládu Franja Tudjmana, která je většinou politologů charakterizována jako nedemokratická. Petr Týfa srovnává Tudjmana s Miloševićem a říká, že „*oba vystupovali jako silní politici deklaratorně připraveni obětovat svůj život své zemi, navazující proto přímý kontakt s občany, a schopni jednoduchými hesly a svým vystupováním zaujmout voliče a přivést na svoji stranu. Ačkoli se prezident ke svému úřadu dostal demokratickou cestou, potvrzení jeho mandátu nebylo vždy prosto demokratických defektů.*“⁴² Konkrétně pak autor Tudjmanovi vytká státní zásahy do ekonomiky, nacionalismus, manipulaci s volebními výsledky či potlačování opozice. A byla to právě Tudjmanova pravicová vláda, kdo principy samosprávy potíral na úkor posílení centrální moci v Záhřebu. Přesto Hloušek uznává, že „*chorvatské uspořádání státní správy a samosprávy navazuje v řadě ohledů na specifický jugoslávský model tzv. samosprávného socialismu.*“⁴³

Poslední etapa začíná po smrti Tudjmana, kdy po volbách 2000 nastupuje Chorvatsko pod vedením Račanovy sociálně demokratické vlády novou proevropskou cestu politického vývoje. Od roku 2003 volby vyhrává opět HDZ, nicméně noví lídři strany již odmítají Tudjmanovu autoritativní politickou linii. Zajímavostí ve volbách 2011

---

⁴² TÝFA, P.: Politický režim Chorvatska za vlády prezidenta Franjo Tudjmana a koncepty nedemokratických režimů. *Středoevropské politické studie* [online]. 2008-04-10, IV, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=350>>.

⁴³ HLOUŠEK, J.: Chorvatsko. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 146

byla snaha sociálních demokratů prorazit s pomocí pivotálních stran v rámci koalice Kukuriku.

Co se týče etnické cleavage, můžeme Chorvatsko v komparaci s ostatními zeměmi bývalé Jugoslávie zařadit mezi státy s nízkou etnickou tenzí. „*Národnostní menšiny v Chorvatsku jsou dnes málo početné a nehrají v politickém procesu země zásadní roli.*“⁴⁴ Slabá etnická cleavage má taktéž kořeny v poklesu počtu Srbů žijících na území Chorvatska. Během devadesátých let klesl jejich počet z původních 12% na 5%.

Otázka radikální levice v Chorvatsku je složitější. Ohledně etablovaných stranických subjektů neexistuje moc informací, a to zejména v souvislosti s faktem, že fungují ilegálně. Stojarová poznamenává: „*Nové strany, které se identifikovaly s komunismem, vznikly ve všech stranických systémech. V Chorvatsku to byla Komunistická strana Chorvatska (Komunistička partija Hrvatske, KPH), která byla založena koncem roku 2005. Nicméně státní autority neumožnily straně registraci, tudíž KPH funguje v podzemí.*“⁴⁵

Krom tohoto subjektu však existují i další, mnohem etablovanější uskupení, a to Ljevica Hrvatske – Ljevica (LHL – Chorvatská levice) a Socialistička Radnička Partija Hrvatske (SRP – Socialistická dělnická strana Chorvatska). První zmíněná strana vznikla v roce 2007, deník Jutarnji list, tehdy psal: „*Chorvatská scéna je od neděle bohatší o další politickou stranu – Chorvatskou levici.*“⁴⁶ Šlo o sjednocení menších subjektů včetně zelené levice. Strana se silně vymezuje proti Tudjmanově éře, ale kritická je i k sociální demokracii a v její agendě dominují témata jako samosprávný socialismus či odpor proti fašismu. Vzhledem k tomu, že řada stran odmítla vytvořit spolu s LHL jednotný levicový blok, hlavní cíl strany deklarovaný už v názvu – sjednocení levice – nebyl naplněn a strana nikdy nepřekročila ve volbách jedno procento hlasů.

SRP se rovněž odkazuje na ideály samosprávného socialismu a stejně jako LHL tenduje k širokým koalicím, zejména během voleb. Přesto se i její volební zisk pohybuje pod jedním procentem.

Anarchistická tradice v Chorvatsku je bohatší než například ve Slovinsku, zejména v Dalmácii a na Istrii, kde měli anarchisté na přelomu 19. a 20. století úzké kontakty na

---

⁴⁴ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 172

⁴⁵ STOJAROVÁ, V.: *Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans*. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 26

⁴⁶ PAŽAJNIN, M.: Ivan Ninić prvi šef Ljevice Hrvatske. *Jutarnji list*. [online]. 2007-03-25, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.jutarnji.hr/ivan-ninic-prvi-sef-ljevice-hrvatske/218353/>>

kdysi silné italské hnutí. Přesto se anarchistické pokusy od rozpadu federace omezily na spíše izolované a lokální iniciativy, které neměly dlouhého trvání. Kromě autonomních prostor fungujících na anarchistických principech (Mica Maca v Pule či Škatula v Rijece) a Centra anarchistických studií v Záhřebu došlo k vytvoření organizované anarchistické platformy až v roce 2008, kdy vznikla Mreža anarchosindikalista (MASA): „MASA se zformovala v Zadaru na „prvním celostátním anarcho-syndikalistickém sjezdu“, který se konal 16. – 17. února 2008. Nicméně skutečně začala fungovat až po prvním kongresu, který byl zorganizován v Zadaru 12. Dubna 2008.“⁴⁷

Členové organizace většinou pocházeli z lokální skupiny Zadar anarchist front, která však byla ideově volnějši a k anarchosyndikalismu se přímo nehlásila. Postupně však začaly vznikat další lokální skupiny a buňky.

Co se týče veřejných akcí, anarchisté se dostali do povědomí velmi rychle. Jak píše na své webu, „MASA se zúčastnila v Záhřebu 4.- 5.dubna 2008 demonstrace proti Georgi Bushovi.“⁴⁸. Tentýž měsíc se členové MASA zúčastnili také čtvrtého ročníku anarchistického veletrhu v Záhřebu. Následovala podpora odborářských demonstrací a v květnu dokonce MASA zorganizovala anarchistické prvomájové shromáždění, které má mezi anarchisty dlouholetou tradici.

V téže době však začalo docházet k radikalizaci studentského hnutí reagujícího na komercializaci školství. Byla to právě MASA, jejíž členové mezi studenty aktivně šířili myšlenky samosprávy a solidarity. Podpora se týkala jak lokálních akcí (řada demonstrací proti školnému v Záhřebu), tak i akcí celostátních, kdy „členové MASA zorganizovali okupaci filozofické fakulty v Rijece, Univerzity v Zadaru, fakulty politických věd v Záhřebu, filozofické fakulty ve Splitu a podíleli se na okupaci mnoha dalších...“⁴⁹ Právě boj za zachování veřejného školství je tak pro chorvatské anarchisty nosným tématem. Není však zapomínáno ani na mezinárodní solidaritu. Jak píše, například aktivisté české iniciativy, Vzdělání není zboží, v prosinci 2010 uspořádali radikální studenti v osmi chorvatských městech akce solidarity se studentskými boji v Anglii a Itálii. Od roku 2009 také funguje v Chorvatsku studentská iniciativa Slobodni filozofski!, jejíž aktivity vycházejí často z anarchistických principů.

---

⁴⁷ INTERNATIONAL SECRETARY OF MASA. An introduction to MASA and its activities since its foundation in 2008.. *Mreža anarchosindikalista (MASA)* [online]. 2010 [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://masa-hr.org/content/network-anarcho-syndicalists>>.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ INTERNATIONAL SECRETARY OF MASA. An introduction to MASA and its activities since its foundation in 2008.. *Mreža anarchosindikalista (MASA)* [online]. 2010 [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://masa-hr.org/content/network-anarcho-syndicalists>>.

Co se týče dalších nosných témat chorvatské MASA, jde o antifašismus, obrana práv pracujících (kampaně proti praktikám firem Getro či Oriana), nesouhlas se vstupem země do EU a v neposlední řadě také publikační činnost (Pouget, Rocker, Kropotkin ad.). Vzhledem k tomu, že koncem roku 2011 byly v Chorvatsku i Slovinsku parlamentní volby, aktuálním tématem byla společná antivolební kampaň pod heslem „Dělnická třída nehlasuje“.

V současné době fungují lokální skupiny v Záhřebu, Rijece a Splitu, aktivní buňky se pak vyskytují v obcích Varaždin, Karlovac, Osijek, Slavonski Brod, Pula, Delnice, Zadar, Brač a Dubrovnik. MASA je tedy v rámci zemí bývalé Jugoslávie anarchistická organizace s největším lokálním pokrytím.

Obrázek č. 2: Lokální skupiny MASA:

6 KOSOVO

Kosovo je z bývalých jugoslávských zemí stát s nejsilnějším etnickým cleavage. Tradiční rivalita mezi ortodoxními křesťany a albánskými muslimy byla na dlouhou dobu utlumena vybudováním jugoslávské federace, která alespoň navenek deklarovala etnickou

⁵⁰ Původní grafiku lze stáhnout na stránkách výše zmíněné organizace.

rovnoprávnost, nicméně už po pádu Rankoviće, kdy byla Kosovu udělena v rámci Jugoslávie silnější autonomie, začal latentní konflikt vystupovat opět na povrch. Podstatné změny přinesla také ústava z roku 1974, která znamenala, že „vedle jugoslávského občanství bylo zavedeno také republikové občanství.“⁵¹

Důležitým aspektem byla zejména velká populační exploze původně menšinového albánského obyvatelstva, které se během druhé poloviny 20. století stalo v Kosovu většinou, což mělo za následek zvýšení etnického napětí i růst chudoby. Nepokoje se přiostrhly po Titově smrti v roce 1981, důležitým mezníkem je zejména vyhlášení výjimečného stavu během nepokojů v roce 1989 a brutalita srbské policie, což mělo dopad v celém regionu: „Na přelomu roku 1989 – 1990 muselo Slovinsko čelit hospodářskému bojkotu ze strany Srbska, který trval řadu měsíců. Příčinou byly sympatie Slovinců k požadavku Kosova stát se samostatnou svazovou republikou a zvláště pak jejich kritika na adresu srbských mocenských orgánů za brutální zásahy proti demonstrujícím Albáncům.“⁵²

Eroze socialistického systému probíhající koncem 90. let postihla i Kosovo a i zde začaly vznikat nové politické subjekty: „Po bouřlivých událostech z jara 1989 nastalo jisté zátíší, v němž postupně došlo k destrukci kosovské komunistické strany, jejíž místo rychle zabíraly nové politické strany, založené ovšem, na rozdíl od SKJ, na striktně etnickém principu. Dominantní postavení mezi nimi rychle získal Demokratický svaz Kosova (DSK, alb. Lidhja Demokratike e Kosovës) založený v prosinci 1989, jenž se díky masovosti svého členstva (v krátké době do něj vstoupilo téměř 300 000 Albánců) mohl prezentovat jako všennárodní hnutí.“⁵³ Zatímco pro ostatní země bývalé Jugoslávie byl podpis Daytonských dohod v roce 1995 potvrzením jejich práva na nezávislost a konečným ověřením rozpadu Jugoslávie, situaci v Kosovu to paradoxně zradikalizovalo, nemělo totiž během federace statut svazové republiky, nýbrž pouze autonomní oblasti.

V roce 1997 nakonec vypukla mezi srbskou policií a nově vzniklou Kosovskou osvobozenou armádou (UCK) občanská válka, kterou ukončila až kontroverzní operace NATO, jejíž výsledkem však byla mimo jiné i rozsáhlá humanitární katastrofa. Následovalo zavedení mezinárodní správy.

---

⁵¹ BALÍK, S., STOJAROVÁ, V.: Miloševićovo Srbsko. Případová studie kompetitivního mobilizačního autoritativního režimu. *Středoevropské politické studie* [online]. 2005-04-07, IV, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=251>>.

⁵² HLADKÝ, J.: *Slovinci a jugoslávská krize*. Slovanský přehled, č.4, roč. 78, s. 401

⁵³ ŠTĚPÁNEK, V.: *Jugoslávie - Srbsko – Kosovo*. Brno, Masarykova univerzita, 2011, s. 427

V roce 2007 „Vyslanec OSN Martti Ahtisaari představuje plán nezávislého Kosova. Plán je okamžitě přijat kosovskými Albánci a okamžitě zamítnut Srbskem. V Kosovu se objevuje jako vítěz voleb další bývalý člen UCK, Hashim Thaci. Srbové útočí na budovu OSN v Mitrovici. Více jak stovka lidí je zraněna.“⁵⁴ O rok později vyhláší Kosovo nezávislost, která však není uznaná dostatečným počtem států. K USA se sice v otázce podpory samostatnosti připojila velká část Evropy, nicméně někteří klíčoví aktéři mezinárodních vztahů (Rusko, Čína, Brazílie) vyjádřily v této otázce záporné stanovisko. I přesto však v roce 2010 „Mezinárodní soudní tribunál v Haagu rozhoduje, že kosovská deklaráce nezávislosti je legální.“⁵⁵

Grubačić se k problematice staví následovně: „Ptáme se: Je možno dosáhnout demokratizace regionu podporou Demokratické strany Kosova (DSK), politické organizace Kosovské osvobozené armády (UCK)? Je možné dosáhnout demokratizace Kosova podporou bývalého vůdce UCK, nyní premiéra, Hashima Thaciho?“⁵⁶ Současně dodává, že situace v Kosovu je v mnoha ohledech jedinečná a je velmi těžké ji při politologickém výzkumu nějakým způsobem komparovat s jinými případy. Zmiňuje svou kolegyni, politickou aktivistku, která „Stála na každé barikádě od Oaxacy po Janov a byla v každé válce od Iráku po Libanon. Nicméně nikdy se nesešla s ničím podobným, co viděla v Kosovu.“⁵⁷

Je tedy zřejmé, že ve stranickém systému se nebudou vyskytovat relevantní levicové subjekty. Přestože existují, tak jako ostatní strany se profilují na výhradně etnickém základě a ve většině případů jsou spojeny spíše s albánským etnikem, což odráží také jejich politické požadavky: „V případě Kosova byla radikální marxistická skupina Národní hnutí pro osvobození Kosova (Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës, LKÇK) v roce 1990 mezi prvními, kdo prosazoval buď nezávislost Kosova nebo vytvoření Velké Albánie.“⁵⁸

Ač je tento požadavek v současných podmínkách křehkého etnického příměří téměř nereálný, dle Grubačice by mezinárodní levice neměla podporovat „nacionalistickou variantu (ať už srbskou či albánskou), byť je naservírovaná pod lákavou maskou sebeurčení.“⁵⁹

---

⁵⁴ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.39

⁵⁵ Tamtéž, s.40

⁵⁶ Tamtéž, s.154

⁵⁷ Tamtéž, s.159

⁵⁸ STOJAROVÁ, V.: Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 26

⁵⁹ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.156

Co se týče nejsilnějších politických stran, nejvíc mandátů získává už několik volebních období Demokratická strana Kosova (PDK) vedena bývalým militantem UCK Thacim a Demokratický svaz Kosova (LDK) jejímž symbolem byl až do své smrti v roce 2006 příštinský intelektuál a stoupenec nenásilné změny, Ibrahim Rugova.

Anarchistické hnutí, minimálně tedy v podobě, v jaké jej lze zkoumat v Srbsku, Chorvatsku a Slovinsku, v Kosovu neexistuje. Přesto však nelze říci, že by se zde podobné tendence neobjevovaly.

Grubačić vidí v Kosovu velkou perspektivu, nicméně i on sám uznává, že to může být právě nacionalismus, kdo naděje na radikální sociální změnu nakonec zničí. To může být případ hnutí Vetëvendosje!, v překladu „samospráva“, které hnutí uvádí ve své knize jako příklad.

Vetëvendosje! je nejen ideologicky velmi obtížně čitelný subjekt, ale vyvstává zejména otázka, zda jej chápat jako nástroj balkanizace shora (hnutí kandiduje ve volbách) či balkanizace zdola, pravděpodobně je však možné jej zařadit do obou kategorií. Aktivisté píší na svém webu, že cílem jejich hnutí je dosáhnout „*radikální sociální a politické změny, která umožní respekt k lidským a občanským právům a sociální spravedlnost pro všechny občany Kosova bez diskriminace.*“⁶⁰ Grubačić se to pokouší vysvětlit, jak obtížné je v Kosovu podobné postoje zastávat: „*Vůdce hnutí Albin Kurti bránil v roce 2004 srbské civilisty a kostely před masivními útoky Albánců, což vedlo k tomu, že jej noviny označily za „anti-Albánců“*“⁶¹

Co se týče historie tohoto hnutí, kořeny lze sledovat již v roce 1997, kdy došlo k užší spolupráci několika amerických lidskoprávních aktivistů, studentských iniciativ a hnutí za aktivizaci občanské společnosti Kosovo action network (KAN).

Vzniklé hnutí Vetëvendosje! se poté zaměřilo zejména na protesty proti dohledu OSN, jejíž instituce považovalo za represivní a nedemokratické. Podle dokumentu, který popisuje historii hnutí, byl zaznamenán prudký nárůst aktivit v letech 2004 - 2007, kdy aktivisté uspořádali řadu demonstrací a blokád, přičemž spousta lidí byla během těchto akcí zatčena (např. v roce 2006 bylo během jedné demonstrace zatčeno na 80 demonstrantů). Demonstrace se konaly jak proti velvyslanci Matthi Ahtisaarimu, s jehož plánem na řešení etnických konfliktů aktivisté nesouhlasili, tak proti Borisu Tadićovi,

---

⁶⁰ About us. *Vetëvendosje!* [online]. 2010[cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://www.vetevendosje.org/?cid=2,26>

⁶¹ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.205

který v zemi dle aktivistů upřednostňoval srbské zájmy. Velká kampaň však také probíhala za propuštění Albina Kurtiho, jednoho z vůdců hnutí. Vetëvendosje! se proslavilo i za hranicemi země. Podpůrné aktivistické skupiny vznikly v téměř všech zemích Skandinávie, v Německu, Francii, Británii či USA. V samotném Kosovu působí aktivisté Vetëvendosje! v Prištině, Dardaně či Mitrovici.

Přesto však nelze Vetëvendosje! označit za subjekt, který by mohl výrazně přispět k zavedení radikální samosprávy či ekonomické participace, tedy přispět k ověření nezávisle proměnné.

Jejich stranický program se sice ostře vymezuje vůči privatizaci, nicméně mezi hlavní dva cíle považuje sociálně ekonomický rozvoj a republikánský stát. Tyto cíle jsou však typické spíše pro subjekty sociálně demokratického typu. Dalším problematickým aspektem je silný odpor proti decentralizaci, která je nutným předpokladem pro fungování Grubačićovy teorie. Aktivisté Vetëvendosje! argumentují, že právě snaha o decentralizaci má v konečném důsledku vytvořit na základě plánů mezinárodních pozorovatelů území s etnicky přísně homogenními celky. Opačný proces, tedy centralizace, je však silnou překážkou k hlubší demokratizaci systému. Aktivisté v tomto tedy jednájí poněkud paradoxně. S tím souvisí také problém nacionalismu. Přestože jde o hnutí usilující o rovnost mezi vnitrokosovskými etniky, existuje silný nacionalismus směrem navenek - k institucím EU, NATO i OSN, ale i k srbským a albánským elitám, které by rády Kosovo připojily ke svému území, pokud by to bylo možné. Posledním argumentem, na jehož základě lze o Vetëvendosje! pochybovat, je jeho spolupráce s jinými skupinami. V dokumentech dostupných na webu organizace se lze dočíst, že Vetëvendosje! organizovalo demonstraci společně s nacionálně orientovanými pro-albánskými marxisty z LKÇK i s polovojenskou organizací UCK, od níž se Grubačić výrazně distancuje.

Otázkou také je, zda by hnutí dále fungovalo, kdyby došlo k odchodu mezinárodních jednotek, mezi etniky by zavládlo příměří a z Kosova by se stal standardní republikánský stát, čímž by byly hlavní cíle Vetëvendosje! dosaženy.

V Kosovu také existuje neformální skupina radikálních studentů N'Solidaritet spolupracující s místními antifašistickými militanty. Jejich programovým zaměřením však zůstává spíše oblast školství, nikoli radikální společenská alternativa.

Řada hnutí a iniciativ se také západním politologům a sociologům jeví jinak, než ve skutečnosti je. Například aktivisté hnutí Pokret za slobodu vysvětlují, že zatímco radikální skupina OTPOR je mnohými aktivisty vnímána jako levicová pacifistická platforma proti

srbské vládě, ve skutečnosti jde o skupinu neoliberálů, kteří byli americkou armádou cvičeni ke svržení Miloševićova režimu. Autor doslova píše, že šlo o „*Američany vybavenou a trénovanou organizaci.*“⁶²

---

⁶² GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.196

7 MAKEDONIE

V případě Makedonie hrají klíčovou roli zejména negativní vztahy se sousedními zeměmi. Co se týče Bulharska, jde zejména o neuznání makedonského jazyka a národnosti, neboť bulharské politické elity odmítají existenci makedonských menšin na jihozápadě země. Srbsko vytýká Makedonii pro změnu autonomii tamější ortodoxní církve.

Horším případem je vztah s Albánií a Řeckem. Otázka Albánie je jedním z důvodů, proč nelze Makedonii zařadit mezi země s překonanou etnickou cleavage, neboť etnické konflikty přetrvávají minimálně v latentní podobě i na počátku nového tisíciletí: „*Počátkem roku 2001 došlo k eskalaci napětí a ozbrojeným střetům mezi Albánci podporovanými albánskými extremisty z Kosova a makedonskou státní mocí.*“⁶³ Podle Fialy je Albánie etnicky značně heterogenní. Žijí zde Turci, Srbové, Romové a „22,9% Albánců.“⁶⁴

Nejpalčivějším problémem je však zřejmě vztah země s Řeckem, kde hraje roli název státu. V důsledku vzájemných konfliktů se pak Makedonie vzdaluje svému plánovanému členství v Evropské unii. Jak píše Klára Rakušanová, „*název byl až do konce druhé světové války používán jako název území, které se rozprostíralo na území dnešního severního Řecka, jižní části současné Republiky Makedonie a západního Bulharska. Řekové navíc tento název používají jako označení severní provincie Řecka.*“⁶⁵ Tyto konflikty nicméně nemají pouze regionální dopad, případem se zabývala už jak OSN, tak i Mezinárodní soudní dvůr. Otázka Makedonie ostatně znamená pro státy, které k ní zaujímají kritický postoj, určitá diplomatická spojení. Například v listopadu 1993 „*Srbský prezident S. Milošević ujistil řeckého ministra zahraničí K. Papuliase za jeho návštěvy v Bělehradě, že SRJ uzná BJRM až poté, co tato republika vyřeší svůj spor s Řeckem. Mimoto dal též najevo, že „Srbsko nepřipustí odtržení makedonských Albánců od Makedonie a vytvoření Velké Albánie.*“⁶⁶

⁶³ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 249

⁶⁴ Tamtéž, s. 249

⁶⁵ RAKUŠANOVÁ, K. *Vliv sporu o název Makedonie na současné vztahy Řecka s Bývalou Jugoslávkou republikou Makedonie (FYROM)*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vít Hloušek, s. 8

⁶⁶ PELIKÁN, J.: *Srbsko a Černá Hora*. Slovanský přehled, roč. 82, č.1, s. 142

Politický vývoj po rozpadu Jugoslávie byl v porovnání s jinými státy v regionu značně odlišný. Zatímco v jiných zemích se transformačního procesu ujímaly postkomunistické strany, v makedonských volbách v roce 1990 zvítězila konzervativní VMRO-DPME. *"Makedonské komunistické politické elity byly těmi, kdo v Jugoslávii podporoval zachování statutu quo, tedy decentralizovanou a komunistickou Jugoslávii."*⁶⁷

Následující desetiletí pak bylo poznamenáno mocenskou alternací mezi konzervativci a postkomunistickou SDSM. Stojarová situaci interpretuje tak, že *"Jakmile byla otázka nezávislosti vyřešena, Sociálně demokratická unie Makedonie přenechala nacionalistický diskurs znovu obnovené VMRO-DPMNE; transformovaná strana se přesunula do centra politického systému a upevnila si svou pozici ve stranickém systému."*⁶⁸

Jak lze vyčíst na serveru ElectionGuide, v novém tisíciletí vstoupil do makedonské politiky důležitý rys – nutnost formovat početné koaliční bloky. Přesto v Makedonii až do současnosti dominují konzervativní síly. Co se týče komunistické stranické rodiny, existuje zde jen jedna – velice marginální strana – Komunistická strana Makedonie (KPM), jejíž volební zisk se pohybuje v řádu setin procenta. Určitou relevanci měla i Socialistická strana Makedonie (SPM), která *„byla členkou vládní koalice v letech 1994 – 1998“*⁶⁹. Pokles volebního zisku poté zapříčinila změna volebního systému, kdy došlo k reformě vstupní klausule.

Vliv anarchistů je v Makedonii v porovnání s ostatními zeměmi velmi marginální. Vedle internetového anarchistického fora existuje pouze malý aktivistický kolektiv ve Skopji. Od 90. let existovala řada organizací krátkodobého trvání (např. skupina Teror 13), v současné době působí v Makedonii organizace Anarchistická fronta.

Jak popisuje jeden z jejích členů, Anarchistická fronta se zaměřuje na pořádání besed, přednášek, promítání či iniciativu Food not bombs. Vydává časopis Sloboda a mezi největší úspěchy organizace patří - zřejmě však i v celé moderní historii makedonského anarchismu - uspořádání Balkánského anarchistického knižního veletrhu, který se konal v roce 2011.

---

⁶⁷ STOJAROVÁ, V.: Legacy of communist and socialist parties in the Western Balkans. In: STOJAROVÁ, V. - EMERSON, P.: *Party Politics in the Western Balkans*. Oxon, Routledge, 2010, s. 34

⁶⁸ Tamtéž, s. 26

⁶⁹ CABADA, L.: Makedonie. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 243

Teorii Grubačičova modelu ovšem nahrává fakt, že v Makedonii stále funguje tzv. systém komun, který kopíruje původní strukturu samosprávného socialismu. Cabada dodává: „*Ve skutečnosti je ovšem akceschopnost samosprávných jednotek omezena jak nedostatkem finančních zdrojů, tak i dalšími politickými faktory.*“⁷⁰ Samosprávné jednotky totiž dostávají od státu pouze 2% z celkových veřejných zdrojů.

---

⁷⁰ CABADA, L.: Makedonie. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 246

8 SLOVINSKO

Slovinsko je v komparaci s ostatními zeměmi bývalé Jugoslávie tradičně nejvíce prozápadní. Zároveň byl pro ni typický poměrně brzký obrodný proces, zatímco v jiných republikách v té době ještě vládl tuhý režim pod taktovkou Komunistické strany loajální Bělehradu: „*V polovině 80. let se slovinská společnost, včetně politických elit, liberalizuje. Od roku 1982 se rozvíjejí, respektive posilují nová společenská hnutí (pacifistická, ekologická, feministická apod.), současně do politiky vstupují již existující autonomní zájmové skupiny (Svaz spisovatelů, Sdružení sociologů aj.)*“⁷¹

Transformační proces nebyl příliš složitý, protože vládnoucí elita velmi rychle pochopila nutnost změny politické orientace a možnost využití krátkodobého politického vakua: „*úspěšnou přeměnu komunistů na demokraty, kterou uznala jak slovinská, tak mezinárodní veřejnost, potvrdilo znovuzvolení Milana Kučana do funkce předsedy předsednictva (prezidenta) Slovinska v roce 1990*“⁷² Pečlivé strategie slovinských komunistických elit si všímá i Fiala a kol.: „*Slovinská komunistická elita již v průběhu roku 1989 provedla řadu kroků, které znamenaly návrat k pluralitní politice*“⁷³ Tentýž autor také zdůrazňuje, že v zemi se během transformace nejsilněji vyvinula liberální stranická rodina. I to je jeden z důsledků liberalizace v 80. letech.

„*Již ve volbách roku 1992 se ukázalo, že Slovinskému stranicko-politickému soupeření bude dominovat socioekonomická konfliktní linie transformace*“⁷⁴ Volby vyhráli liberální demokraté následovaní lidovci. Postkomunistická Združená lista sociálních demokratov (ZLSD - Sdružená kandidátka sociálních demokratů) se umístila jako třetí, nicméně ve volbách 1996 byla až pátá. Vzhledem k tomu, že Fiala a kol. řadí ZLSD do sociálně demokratické stranické rodiny, je otázka, zda by tato strana mohla být potvrzenou nezávisle proměnnou, tedy exponentkou balkanizace shora.

---

⁷¹ CABADA, L., BALUT, A.: *Postkomunistické strany v České republice a Slovinsku*. Politologická revue, č. 1, roč. 6, s. 63

⁷² Tamtéž, s. 65

⁷³ FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002, s. 382

⁷⁴ HLOUŠEK, V.: Slovinsko. In: STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha, Portál, 2005, s. 540

„Jde o typickou levicovou stranu prosazující silný sociální stát, spolupráci s odbory, bezplatné školství atd.“⁷⁵, říká Šaradín, nicméně Cabada a Balut oponují, že „některé aktivity ZLSD svědčí o stereotypech jednání a dokazují, že strana se ještě plně nerozešla se svou komunistickou minulostí.“⁷⁶ Je ovšem otázka, které stereotypy lze brát jako negativum a které jako pozitivum. Například pro liberální strany může být samospráva pracujících chápána jako negativum. Co se týče dalšího stranického vývoje, vítězství levice přišlo až v roce 2004, kdy získala největší počet mandátů sociální demokracie a trvá až do současnosti.

Etnické konflikty se ve Slovinsku téměř nevyskytují, čemuž nahrává fakt, že v zemi není výrazná národnostní menšina. Samotní Slovinci tvoří přes 80% obyvatelstva, lze tedy mluvit o standardním národním státu.

Komunistická ideologie na stranické úrovni je ve Slovinsku ve srovnání s ostatními zkoumanými zeměmi zřejmě nejmarginálnější. Působí zde Komunistična partija Slovenie (KPS – Komunistická strana Slovinska) s velmi malým vlivem.

Slovinský anarchismus má podobnou historii jako Srbsko či Chorvatsko. V organizované formě vznikl až dlouhou dobu po demokratické transformaci země. Slovinské specifikum však spočívá v tom, že nejdříve postupně vznikaly autonomní anarchistické kolektivy a až pak došlo k jejich sdružení pod zastřešující federaci. Tento proces započal až okolo roku 2009, během devadesátých let se o organizovaném anarchismu na území Slovinska nedá hovořit.

Klíčovým anarchistickým subjektem je ve Slovinsku Federace anarchistických organizací. Jak píše její členové na svém webu, „*Federace anarchistických organizací (FAO) je anarchistická organizace, která propojuje autonomní lokální skupiny a jedince na principech autonomie a federalismu.*“⁷⁷ Oproti např. chorvatské MASA mají lokální skupiny FAO velmi silnou autonomii, což souvisí i s tím, že každá skupina vznikla za jiných okolností a liší se ve své agendě.

Jádro FAO tvoří aktivisté z Lublaně, kteří myšlenku organizace formulovali již v roce 2007. Jejich hlavní aktivitou je správa autonomního centra A-infoshop, který za

---

⁷⁵ ŠARADÍN, P.: Slovinsko. In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 397

⁷⁶ CABADA, L., BALUT, A.: *Postkomunistické strany v České republice a Slovinsku*. Politologická revue, č. 1, roč. 6, s. 73

⁷⁷ English. *Federacija za anarhistično organiziranje* [online]. 2010[cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://www.a-federacija.org/english/>

dobu své existence poskytl anarchistickému hnutí nezbytné prostory. V programu centra lze nalézt veganské večere, veřejné besedy a debaty či řadu benefičních koncertů a filmových večerů. Centrum také spolupracovalo s feministickým kolektivem, jemuž umožnilo uspořádat několik přednášek.

Následovala skupina Alternativa Obstaja v Koperu, jejíž členové byli aktivní zejména v souvislosti se stávkou přístavních dělníků. Společně s dělníky a odboráři vydávali během stávky časopis, který „měl za cíl přímo formulovat požadavky pracujících, prezentovat jejich postoje a tím i posílit jejich boj a vyzvat veřejnost k podpoře.“⁷⁸

V roce 2009 vznikla další skupina v Zasavje, o rok později pak v Celje. Na jejich lokálním webu se lze dočíst: „Na jaře 2010 byla založena v Celje anarchistická skupina SAOS (*Savinjski anarho-organizacijski svet – pozn. aut.*), která se brzy přidružila k Federaci anarchistických organizací. Členové pochází z měst Celje, Šentjurjo, Laškego, Vojnik, Dramelj a Žalec.“⁷⁹. Mezi další, méně aktivní skupiny, patří Posavje či Koprive, která nemá pevné regionální zakotvení.

Tematicky se FAO věnuje podobným tématům jako anarchisté v sousedním Chorvatsku. Vedle boje proti privatizaci školství je to odpor proti NATO a členství Slovinska v něm, výzva k bojkotu voleb, participace na iniciativě Jídlo místo zbraní či kritika Evropské unie. FAO vydává rovněž vlastní tiskový orgán Anarhistka. Řada lokálních skupin se věnuje i další publikační činnosti. Co se týče mezinárodního zapojení, FAO usiluje o vstup do Internacionály anarchistických federací, která spojuje zejména evropské anarchisty.

Obrázek č.3 ukazuje mapu lokálních anarchistických skupin. Do tohoto počtu je třeba ještě započítat skupinu Koprive, která je tvořena volnomyšlenkářským kolektivem přesouvajícím se po celém Slovinsku. Oproti Srbsku lze pozorovat větší vliv spíše ve středu a na jihu země, zatímco severovýchod tvořený poměrně velkým sídlem Mariborem žádnou lokální skupinu nemá.

Obrázek č. 3: Lokální skupiny FAO:

---

⁷⁸ Delavski časopis STAVKA. *Organizirana skupnost anarchistov Zasavje* [online]. 2011[cit. 2012-02-15]. Dostupné z: <http://www.osazasavje.net/index.php/novice/slovenija/33-delavski-casopis-stavka>

⁷⁹ O federaciji. *Federacija za anarhistično organiziranje* [online]. 2010[cit. 2012-02-15]. Dostupné z: http://www.a-federacija.org/o_federaciji/

9 SRBSKO

Srbsko považuji za zemi s největší pravděpodobností uplatnění Grubaciovovy teorie. I přes represivní charakter politického režimu, který trval až do pádu Slobodana Miloševiče zde existovala silná tradice občanské angažovanosti, která úzce souvisela s ekonomickým modelem samosprávného socialismu. Cabada popisuje tehdejší Jugoslávii s daty aktuálními k roku 2003 a zmiňuje, že „navzdory represím Miloševičova režimu je občanské hnutí v Jugoslávii poměrně silné, především ve srovnání např. s Bosnou a Hercegovinou nebo Makedonií. Někteří odborníci se dokonce domnívají, že je občanská společnost příliš silná a narušuje stabilitu politických institucí v Jugoslávii.“⁸⁰

Co se týče politického vývoje v období eroze federativního uspořádání, klíčová byla ústavní změna na počátku července 1990: „Srbsko se vydalo cestou odlišnou od Slovinska, Chorvatska a Makedonie, kde se nejdříve uskutečnily svobodné volby a teprve demokraticky zvolený parlament přijal novou ústavu.“⁸¹ Jelikož nová ústava byla přijímána ještě starými elitami z komunistické strany, charakter státu byl pak v porovnání zcela odlišný, zejména ohledně postavení komunistické strany ve stranickém systému.

To lze doložit analýzou voleb konajících se 19. a 26. prosince 1990: „V Srbsku se uskutečnily první volby, kterých se zúčastní více politických stran. Volby proběhly podle demokratických zvyklostí, vládnoucí socialisté byli však zjevně preferováni ve sdělovacích prostředcích a přímo či nepřímo podporováni státním aparátem.“⁸²

Následující politický vývoj rozděluje Stanislav Balík v publikaci Politické strany střední a východní Evropy na tři fáze:

1990 -1995 (počátek eroze federace ukončený Daytonskými dohodami, které ukončily válečný konflikt)

1995 - 2000 (touha srbské veřejnosti po změně)

Od roku 2000 (úspěch opoziční koalice DOS)

---

⁸⁰ CABADA, L.: Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora). In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 174

⁸¹ PELIKÁN, J.: *Srbsko a Černá Hora*. Slovanský přehled, roč. 82, č.1, s. 27

⁸² Tamtéž, s. 28

Volby 2000 byly tedy tím zlomem, kdy skončila dominance komunistické stranické rodiny. Koštunicova éra pak de facto nastartovala systém, jehož rozložení politických sil funguje dodnes, tedy systém liberálních stran s vlivem radikální pravice.

Grubačić interpretuje volby v roce 2007 s pomocí Mohammeda Moulesshoula, který ve společnosti vidí tři síly - vládnoucí, potlačující a dohlížející. První silou byla dle autora Tadićova Demokratická strana (DS), Koštunicova Demokratická strana Srbska (DSS) a Dinkićova G17+, přičemž všechny tři se profilují „euroatlanticky“.

Represivní charakter má dle autora Šešeljova krajně pravicová Radikální strana (SRS) a Liberální demokratická strana (LDP) vyznačující se silnou náklonností k USA. Třetí sílu pak reprezentuje dohled mezinárodního společenství.

Přestože krajně levicová JUL (Juhoslovenska ljevica) ztratila během devadesátých let desítky procent volební podpory, postkomunistická Srbská socialistická strana (SPS - Socijalistička partija Srbije) je stále relevantní stranou. Ačkolí podobné strany v jiných zemích zaujímají místo v sociálně demokratických stranických rodinách, SPS je na základě bližšího zkoumání její ideologie i praktické politiky oprávněnou výjimkou. Kromě dvou výše zmíněných existuje také marginální Strana práce (PR - Partija rada), která má podobný charakter jako třeba chorvatská LHL či bosenská RKP-BiH. Otázkou je, zda PR zařadit mezi konzervativní komunistické strany, nebo strany hlásící se k širší levicové frontě. Přestože strana deklaruje na svém webu etnickou rovnost a demokracii, zároveň se hlásí ke klasickým marx-leninským prvkům: „*Věříme, že vytvoření revoluční avantgardní strany je pro úspěšný boj nutné. Chceme stranu organizovanou na principech demokratického centralismu.*“⁸³

Komunistickým stranám nicméně nahrává, že Miloševićova vláda v 90. letech dokázala zabránit demontáži řady prvků samosprávného systému. Jak poznamenává o Srbsku a Černé Hoře Cabada, „*v otázce místní správy setrvávají obě svazové republiky v opštinském modelu, nastaveném v období federativní Jugoslávie.*“⁸⁴

Etnická cleavage je v Srbsku poměrně slabá. Jedním z důvodů je fakt, že kdysi problematické oblasti již získaly plně autonomní statut. V etnicky heterogenním Sandžaku či částečně autonomní Vojvodině nicméně funguje etnické příměří.

---

⁸³ CC. What we want, what we believe. *Partija rada* [online]. 2006, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <http://partijarada.org/e_index.htm>.

⁸⁴ CABADA, L.: Jugoslávie (Srbsko a Černá Hora). In: KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004, s. 171

Nejvýznamnější anarchistickou organizací v Srbsku je Anarho-sindikalistička Inicijativa (ASI), která je společně s Argentinou, Brazílií, Norskem, Slovenskem a dalšími lokálními anarchosyndikalistickými organizacemi členkou Mezinárodní asociace pracujících (IWA-AIT).

ASI (před prvním kongresem IAS - Inicijative za anarho-sindikát) byla oficiálně založena 19. října 2002 aktivisty "žlutých odborů" organizovaných kolem radikálních novin Přímá akce. Mezi první aktivity ASI patřila distribuce letáků, samolepek a podpora stávek, stejně tak jako protesty před americkou ambasádou v Bělehradě kvůli válce v Afghánistánu či demonstrace na počest zastřeleného demonstranta Carla Giulianiho během summitu G8 v italském Janově v létě 2001.

Jelikož Srbsko patří v rámci Balkánu k zemím s nejsilnějším nacionalistickým, potažmo neonacistickým hnutím, stěžejním tématem aktivistů ASI je zejména antifašismus, byť toto téma nespadá do klasické agendy anarchosyndikalistické organizace. S tím souvisí i podpora domácí homosexuální komunity a s tím spojen odpor proti fašismu: *"ASI podporuje gay komunitu v rámci jejich průvodů, čímž konfrontuje nejreakčnější síly v Srbsku."*⁸⁵

Jak píší anarchisté na svých webových stránkách, zakládající kongres zorganizovali aktivisté po vydání pátého čísla Přímé akce. Členská základna byla původně tvořena pracujícími a studenty z pěti srbských měst, což víceméně kopíruje současné rozložení hlavních lokálních skupin - Bělehrad, Novi Sad, Vršac, Kragujevac, Zrenjanin a Kula. Hlavním politickým tématem se záhy stal boj proti privatizaci. Tohoto klíčového problému si všímá i Andrej Grubačić ve své eseji komentující boj zrenjaninských dělníků v továrně Jugoremedija: *"Stanovisko srbské vlády bylo (a stále je), že je lepší mít špinavé peníze v privatizaci, než nechat pracující řídit si továrnu, protože toto by nás „dostalo zpět do temných časů samosprávy pracujících“."*⁸⁶ Aktivisté z ASI se zhostili úkolu poměrně svědomitě, snažili se informovat o privatizačních kauzách veřejnost, radili dělníkům ohledně jejich sebeobrany a v Bělehradě, Boru či Novi Sadu zorganizovali veřejné besedy.

Vlna represí přišla zejména po roce 2003 v souvislosti s vyhlášením výjimečného stavu: *"Období od prvního do druhého Kongresu je typické represemi proti našemu hnutí. Po vraždě bývalého srbského premiéra Zorana Djindjiće v březnu 2003 jsme byli pronásledováni členy hned několika policejních útvarů, a to zejména proto, že naši členové*

---

⁸⁵ RATA. Kratka istorija organizacije. *SK ASI-MUR* [online]. 2008-03-31, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=AsiHistory> >.

⁸⁶ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.186

nesouhlasili se snahami vytvořit Djindićovi kult osobnosti, a především z toho důvodu, že jsme se postavili proti zákazu práva na stávku a i během výjimečného stavu šířili revoluční propagandu."⁸⁷

Z důvodu údajné bezpečnostní hrozby byl dokonce zatčen sekretář organizace a každý, kdo byl členem ASI, byl vystaven zvýšené míře represí. Stalo se prakticky to, co předpokládal Grubačić ve svém komentáři Who was Djindić?: *"Djindićův okruh neoliberálních technokratů této situace využijí a budou z ní těžit."*⁸⁸

Hodnotit toto období jako čistě represivní by však nebylo objektivní. Členové ASI tedy navázali řadu zahraničních kontaktů, zejména s anarchisty v Řecku, Makedonii, Turecku, Chorvatsku a Slovinsku a svou účastí podpořili velkou demonstraci v řecké Soluni. Probíhají také dvě setkání anarchistů ze zemí bývalé Jugoslávie: *"Anarchosyndikalisté se rovněž podílí na organizaci dvou setkání anarchistů z bývalé Jugoslávie - v obou případech v ekologické vesničce Zelenkovač v Bosně a Hercegovině. Poprvé v roce 2000 a podruhé v roce 2004."*⁸⁹ Delegáti ASI byli rovněž vysláni na první balkánský anarchistický knižní veletrh, který se konal ve slovinské metropoli. Druhý kongres konající se 7. února 2004 zejména hlouběji definoval teorii ASI a zpřesnil a rozšířil stávající statut organizace.

V červenci 2004 se konala v Bělehradě mezinárodní konference People's Global Action, které se zúčastnili také členové ASI. Aktivistické ovzduší vyvrcholilo masovou demonstrací a společnou okupací dolu jako projev solidarity se stávkujícími horníky.

V roce 2005 pomáhala ASI organizovat na hranicích Řecka, Bulharska a Turecka tzv. No Border Camp - anarchistické setkání, jehož cílem je otevřít diskusi nad problematikou nelegálních imigrantů a jejich právy. Akce skončila poblíž uprchlických táborů střety demonstrantů s policií. Tradice No Border Campů je ostatně pro hraniční země Evropské unie, kde se koncentrují imigrační centra, typická. Naopak země střední Evropy obklopené členskými státy Unie (například Česko) v této problematice nejsou příliš angažované.

Rok 2006 byl typický pro radikalizaci aktivit oficiálních odborových svazů. ASI se ve svých kampaních začala zaměřovat na terciární sektor. Nejúspěšnější kampaní byla patrně podpora zaměstnanců bělehradské pizzerie Mamma Mia, kteří díky nátlaku a

---

⁸⁷ RATA. Kratka istorija organizacije. *SK ASI-MUR* [online]. 2008-03-31, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=AsiHistory> >.

⁸⁸ GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010, s.59

⁸⁹ RATA. Kratka istorija organizacije. *SK ASI-MUR* [online]. 2008-03-31, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=AsiHistory> >.

přímým akcím ze strany aktivistů ASI získali peníze, které jim šéfové firmy dlužili. Od roku 2005 také ASI podpořila masivní studentské demonstrace proti privatizaci školství a zavádění školného na vysokých školách. Studenti se načas stali nositeli radikální změny: *"Díky přímé akci, přímé demokracii a požadavků transformovaných do hesel "Pryč se školným" či "vzdělání není zboží" byli studenti po mnoha letech nejprogresivnější sociální skupinou a vytvořili ve skutečnosti šablonu pro úspěšné organizování a boje, které mohou být použity v jiných společenských oblastech."*⁹⁰

V témže roce si však stále úspěšnějších aktivit anarchistů začínají všimnout neonacisté. Vzájemné potyčky vyvrcholily v říjnu 2007 v Novi Sadu, kdy byl pochod neonacistů hlásících se k militantní skupině Blood and Honour zablokovan masivní občanskou kontra-demonstrací. Demonstrace proti pochodu neonacistů byla zjevně zasazena do celkového kontextu boje proti kapitalismu, neboť na spoustě transparentů se objevovala hesla typu "Smrt fašismu - smrt privatizaci" či "Kdo nechce bojovat proti kapitalismu, mlčí o fašismu".

Do širšího povědomí evropské radikální levice však ASI vstoupila v září 2009, kdy bylo šest jejích členů zatčeno a obviněno z terorismu. Mezinárodní solidární kampaň zejména členských skupin IWA-AIT pomohla případ zpopularizovat i mimo anarchistickou komunitu a celý případ vešel do povědomí jako proces "Bělehradské šestky". Jak píše na svých stránkách slovenská členka asociace Priama akcia, *" dňa 3. septembra zatkla srbská polícia štyroch členov Anarchosyndikalistickej iniciatívy (ASI-MAP Srbsko), vrátane medzinárodného sekretára MAP Ratibora Trivunaca. Dostupné informácie naznačujú, že ide o snahu kriminalizovať libertínskych sociálnych aktivistov, pretože zatýkanie prichádza uprostred prebiehajúcich sociálnych konfliktov a štrajkov v Srbsku. Ide o útok, na ktorý treba okamžite reagovať, keďže zatknutí sú obvinení z medzinárodného terorizmu!"*⁹¹ Oficiálním důvodem byl nálezn dvou zápalných lahví před řeckým velvyslanectvím v Bělehradě, rozbití okna a poškození zdi velvyslanectví nasprejováním anarchistických symbolů. Skutečným záměrem však bylo zasadit úder radikalizujícímu se srbskému antikapitalistickému hnutí. Mezinárodní anarchistické hnutí si bylo vědomo, že pokud by soudní proces členové ASI prohráli, byl by to precedens

---

⁹⁰ RATA. Kratka istorija organizacije. *SK ASI-MUR* [online]. 2008-03-31, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=AsiHistory> >.

⁹¹ PRIAMA AKCIA - BRATISLAVA. Solidaritu so zatknutými srbskými anarchosyndikalistami. *Priama akcia - MAP/IWA* [online]. 2009-09-06, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < <http://www.priamaakcia.sk/Solidaritu-so-zatknutymi-srbskymi-anarchosyndikalistami-Protestna-akcia-v-Bratislave-7-septembra.html> >.

vedoucí k úřednímu zákazu celé organizací postavených na podobných principech. Lokální anarchistické iniciativy na podporu politických vězňů (tzv. Anarchist black cross - ABC) pořádaly po celém světě solidární akce včetně benefičních koncertů a finančních sbírek - například v USA, Portugalsku, Austrálii, Rusku či Makedonii.

V únoru 2010 se aktivistům podařilo soud s pomocí mezinárodního tlaku vyhrát. Finance získané od mezinárodního anarchistického hnutí jim pokryly zejména náklady na právníka. K odpovědnosti za útok se přihlásila neznámá militantní skupina Černý Ilja a soud neprokázal napojení této skupiny na ASI. Jak píše portál Československé anarchistické federace, *"šestka strávila celkem 6 měsíců v bělehradské centrální věznicí. Propuštění na svobodu byli až 17. února 2010."*⁹² Zpětně viděno, soudní proces paradoxně posílil anarchistické hnutí, neboť ASI vysoudila zpět finance, které musela do procesu vložit, které pak částečně rozeslala zpět lokálním skupinám ABC.

Členkou IWA-AIT se ASI stala v roce 2004, kdy bylo její členství potvrzeno na kongresu IWA-AIT ve španělské Granadě. V roce 2006 byla ASI na kongresu IWA-AIT poctěna významným úkolem - připravit jako delegáti mezinárodního sekretariátu podklady pro XXIV sjezd v Brazílii v roce 2008.

Co se týče publikační činnosti, kromě původního časopisu Přímá akce vydává ASI ještě publikace lokálních skupin, úzce spolupracuje s Centrem libertinských studií a od roku 2004 vydala pod svou hlavičkou několik hudebních alb a komiksových edicí a v neposlední řadě devět brožur a čtyři knihy v nákladu 8500 výtisků. Klíčová je v tomto bodě spolupráce s řetězcem knihkupectví, která anarchistické publikace nabízí. S rozvojem tradice anarchistických knižních veletrhů se také ASI zúčastnila několika takových akcí, zejména pak v chorvatském Záhřebu, kde proběhlo již 7 ročníků. Na masivní letákové kampaně a distribuci samolepek se také ASI zaměřuje během prvomájových oslav, které jsou s anarchistickou tradicí neodmyslitelně spjaty.

Při pohledu na obrázek č. 4 lze vidět, že největší koncentrace lokálních skupin je ve Vojvodině, zatímco na jihu země nemá ASI zastoupení. Pakliže by se Vojvodina teoreticky od Srbska odtrhla, z ASI by zůstala kromě Bělehradu jen lokální skupina Kragujevac. Autonomistické tendence se ovšem u vojvodinské samosprávy nevyskytují. Zajímavostí je, že oblast Vojvodina je chápána z hlediska severního postavení od řeky Sávy již jako evropský prostor a právě tok Sávy odděluje oblast s velkou koncentrací lokálních anarchistických skupin od oblasti, kde je těchto skupin málo.

---

⁹² -HS-.B6 - rekapitulace a aktualizace. *Československá anarchistická federace* [online]. 2010-04-21, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.csaf.cz/index.php?clanok=1024>>.

Obrázek č. 4: Lokální skupiny ASI:

10 OVĚŘENÍ VLIVU PROMĚNNÝCH

Země s největší pravděpodobností politicko-ekonomické samosprávy bude na základě vyskytujících se proměnných **Srbsko**. Existuje zde dlouhá samosprávná tradice, nositelkou těchto idejí je SPS a JUL, a přestože tyto dvě strany mají represivní charakter a během rozpadu federace sehrály nespornou roli v rozdmýchávání násilností, byly to právě liberální strany, kdo se snaží potlačovat současné radikálně-demokratické pokusy (Grubacíc 2010). Nutné je také přihlédnout k faktu, že v Srbsku existuje dlouhá tradice občanské angažovanosti, která přetrvala i navzdory autoritářským tendencím Slobodana Miloševiče. SPS má navíc mnohem levicovější charakter, než jiné ex-jugoslávské strany sociálně demokratického typu.

Organizační páteří (tedy balkanizace zdola) může být Anarchosyndikalistická iniciativa, členka Mezinárodní asociace pracujících. Její vliv je soustředěn především v oblasti Vojvodiny, ale lokální skupiny existují i v centrálním Srbsku. Při pohledu na geografické rozložení skupin lze říci, že čím severnější oblast, tím větší vliv anarchismu. Etnická cleavage je v zemi překonána, byť za cenu secese původního území Srbska. Konflikty sice přetrvávají na jižní hranici, nelze je však již chápat jako vnitrostátní problém. Autonomní oblast Vojvodina je z hlediska etnického napětí klidná. U Srbska lze tedy říci, že je možno potvrdit všechny tři stanovené nezávisle proměnné.

V **Chorvatsku** a **Slovinsku** dominují pravicové strany, ale udržuje se zde silná tradice lokální samosprávy a ze všech pozorovaných zemí je zde nejmenší etnická cleavage. To přispělo k vytvoření pravolevého stranického systému, zatímco v zemích s přetrvávajícím etnickým napětím se hranice mezi stranami vytyčily národnostně.

Páteří budoucího modelu může být v Chorvatsku anarchosyndikalistická MASA, ve Slovinsku pak sdružení lokálních skupin FAO. Obě organizace mají poměrně rovnoměrnou síť lokálních skupin po celé zemi. Zajímavostí u obou zemí je, že anarchismus se zde uchytil poměrně dlouhou dobu po demokratické transformaci země, a to i přesto, že zde neexistovala příliš velká historická tradice tohoto hnutí.

Bosna a **Černá Hora** jsou typické slabým anarchistickým hnutím, dominuje vliv nacionalismu. Dalším společným prvkem je silná politicko-ekonomická závislost na Srbsku a neexistence radikálně-levicových politických stran. Obě země však splňují alespoň jednu nezávisle proměnnou. Černá Hora dokázala překonat zejména díky geografické poloze etnické konflikty, nicméně místní komunistická strana založena v roce

2000 má zde velmi marginální vliv. Černá hora je také země s pravděpodobně nejnižším vlivem anarchistických skupin i s úrovní organizovaného sociálního hnutí obecně.

V Bosně vznikla v roce 2011 levicová platforma s celostátní působností, a přestože funguje velice krátce, lze předpokládat, že její vliv bude nadále vzrůstat. Bosenský konflikt byl nicméně jeden z nejkrvavějších během moderní historie, proto etnické napětí stále latentně trvá a v současné době nelze říci, že by byl tento problém překonán. Tomu odpovídá i model správy země, který je etnickému rozložení obyvatel přizpůsoben.

Nejmenší pravděpodobnost politicko-ekonomické samosprávy je u **Makedonie** a **Kosova**, přestože právě Kosovo Grubačić zmiňuje ve svých úvahách. Důvodem je neexistence anti-autoritářských organizací s celostátní působností, neexistence relevantní etablované levice a silná etnická cleavage.

Zatímco v případě Makedonie jsou stávající anarchistické struktury spíše lokálního a subkulturního charakteru, v Kosovu zůstává problémem nacionalismus a spíše programová náplň jednotlivých subjektů (antifašismus, svobodné vzdělání apod.). Taktéž komunistické strany mají velmi marginální význam.

Tabulka č. 3: Ověření proměnných po výzkumu:

	Nezávisle proměnná			Závisle proměnná
	Organizované sociální hnutí	Etablovaná radikální levice	Překonaná etnická cleavage	Grubacićova teorie
Bosna	ANO	NE	NE	NE
Černá Hora	NE	NE	ANO	NE
Chorvatsko	ANO	NE	ANO	ANO
Kosovo	NE	NE	NE	NE
Makedonie	NE	NE	NE	NE
Slovinsko	ANO	NE	ANO	ANO
Srbsko	ANO	ANO	ANO	ANO

ZÁVĚR

Práci jsem uvedl nejprve teoretickým vymezením teorie samosprávného socialismu. Nejprve jsem vymezil tuto teorii na základě Laszla Sekelje, který si při svém výzkumu všímal hlavně rozdílů mezi představou teoretiků a praktickým uplatněním. Poté jsem nastínil představu Andreje Grubačiče, který na samosprávný model sice navazuje, nicméně vychází z anarchistických pozic a z teorií moderní participační ekonomie.

V další kapitole jsem se pokusil shrnout vývoj jugoslávské radikální levice před rozpadem federace s přihlédnutím k jejímu antiautoritářskému proudu. V jejím závěru je přiložena tabulka s nezávisle proměnnými a závisle proměnnou, které byly testovány v průběhu práce.

Zkoumané případy jsem si seřadil abecedně. V případě Bosny se mi podařilo ověřit vliv pouze jedné z proměnných, a to organizovaného hnutí zdola. I tento vliv je však diskutabilní, jelikož zdejší antiautoritářská platforma funguje teprve krátce a není jednoznačné, jak dlouho bude trvat její působnost. Bosna je nicméně pro samosprávný model zcela nevhodná z důvodu velkého etnického napětí a neexistence relevantních stran profilovaných na ne-etnických základech.

V případě Černé Hory se podařilo potvrdit pouze vliv jedné z proměnných, a to neexistence etnické cleavage. Všechny ostatní proměnné byly vyloučeny. Organizované hnutí zdola je vůbec v Černé Hoře v kontextu zemí bývalé Jugoslávie jednoznačně nejslabší.

Chorvatsko je země, kde předpokládám aplikaci Grubačičova samosprávného modelu, podařilo se totiž prokázat vliv dvou nezávisle proměnných. Několik let již v zemi existuje geograficky relativně rozšířená anarchosyndikalistická organizace, které jsem věnoval podrobnější analýzu. Po ukončení jugoslávských válek je také Chorvatsko etnicky poměrně homogenní. Otázkou zůstává, do jaké míry se podařilo zlikvidovat tradici dělnické samosprávy během autoritativní éry Franjo Tudjmana.

Kosovo je společně s Makedonií jediný případ, kde se mi nepodařilo ověřit vliv ani jedné z proměnných. Ačkoli zde existuje řada autonomních i částečně etablovaných subjektů, které operují s myšlenkou samosprávného modelu, všudypřítomný nacionalistický diskurs neopouští. V neposlední řadě je velmi obtížné politické subjekty v Kosovu nějakým způsobem odborně popsat. Makedonie je oproti Kosovu zmítaná spíše konflikty vnějšími, než vnitřními. Zatímco v Kosovu existuje řada iniciativ a subjektů,

které jsou obtížně čitelné, v Makedonii jsou naopak tyto subjekty natolik marginální, že by pro ověření hypotézy nemohly být relevantní.

Slovinsko je případ podobný Chorvatsku. I zde funguje úspěšně se rozvíjející hnutí zdola a etnická cleavage je překonána. Stejně jako v Chorvatsku ale neexistuje relevantní komunistická strana. Lokální anarchistická federace navíc funguje na zcela jiných základech, než chorvatská MASA. Zatímco MASA se profiluje výhradně syndikalisticky, zaměřuje se na radikální odbory a inklinuje v mezinárodním měřítku spíše k Mezinárodní asociaci pracujících, slovinská FAO táhne spíše ke klasickému anarchismu a usiluje o členství v Internacionále anarchistických federací.

Pouze v případě Srbska se mi podařilo prokázat vliv všech tří proměnných. Co se týče etablované radikální levice, v Srbsku má kromě méně významné JUL ještě stále velmi silnou pozici postkomunistická SPS, která osciluje mezi komunistickou a sociálně demokratickou stranickou rodinou. Působí zde anarchosyndikalistická ASI, jíž jsem ze zkoumaných organizovaných sociálních hnutí věnoval největší prostor.

Domnívám se, že tato práce stručně zmapovala dosud neprobádanou problematiku a může být motivací pro další výzkum radikálně demokratizačních procesů v oblasti současných ex-jugoslávských zemí.

Za nedostatky práce považuji nedostatek odborných zdrojů při výzkumu zejména zdola organizovaného hnutí. Je rovněž diskutabilní volba nezávisle proměnných. Pro preciznější uchopení tématu by pravděpodobně jiní autoři použili i další metody (například kvantitativní měření) či další proměnné (například úroveň občanské společnosti, míra korupce apod.)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- CABADA, L., BALUT, A.: *Postkomunistické strany v České republice a Slovinsku*. Politologická revue, č. 1, roč. 6
- CABADA, L.: *Parlamentní volby ve Slovinsku – ohrožení stability systému?* Politologická revue, č. 2, roč. 6
- ČERNÁ, P.: *Předpoklady Černé Hory pro vstup do EU*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Zdeněk Sychra.
- DJILAS, M.: *The new class : an analysis of the communist system*. New York, Frederick A. Praeger Publisher, 1957
- FIALA, P., HOLZER, J., STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno, Mezinárodní politologický ústav, 2002
- FIALA, P., MAREŠ, M. a kol.: *Evropské politické strany*. Brno, MPÚ, 2001
- GRUBACIC, A.: *Don't Mourn, Balkanize!* London, PM Press, 2010
- HLADKÝ, J.: *Slovinci a jugoslávská krize*. Slovanský přehled, č.4, roč. 78
- HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*. Brno, Doplněk, 1996
- HLADKÝ, L.: *Bosna a Hercegovina*. Slovanský přehled, č. 1, roč. 82
- HLOUŠEK, V.: *Systém politických stran ve Slovinsku*. Politologický časopis, č. 4, roč. 5
- HLOUŠEK, V.: *Uměle vytvořená většina? Systém politických stran Chorvatska*. Politologický časopis, ročník 6, č.4
- CHOMSKY, N.: *Hegemonie nebo přežití*. Praha: Mladá fronta 2006
- KUBÁT, M.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha, Eurolex Bohemia, 2004
- LUKÁŠEK, L.: *Makedonie sedm let po vyhlášení samostatnosti*. Mezinárodní vztahy, č. 3
- PELIKÁN, J.: *Národnostní otázka v Titově Jugoslávii*. Slovanský přehled, č.4, roč. 78
- PELIKÁN, J.: *Srbsko a Černá Hora*. Slovanský přehled, roč. 82, č.1
- PLUHAŘOVÁ, B.: *Příčiny a vývoj kosovské krize*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Pavel Pšeja.
- RAKUŠANOVÁ, K.: *Vliv sporu o název Makedonie na současné vztahy Řecka s Bývalou Jugoslávskou republikou Makedonie (FYROM)*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Vít Hloušek.
- RUSINOW, D.: *The Yugoslav Experiment, 1948-1974*. Berkeley, University of California Press, 1977.

SEKELJ, L.: *Parties and Elections: The Federal Republic of Yugoslavia – change without transformation*. Europe – Asia studies. No 1, Vol 52

SEKELJ, L. *Yugoslavia: The process of disintegration*. New York, Columbia University Press, 1993

SERVICE, R.: *Soudruzzi!* Praha, Argo, 2009

STOJAROVÁ, V.- EMERSON, P.: *Party politics in western balkans*. Oxon, Routledge, 2010

STRMISKA, M. a kol.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha, Portál, 2005

STRMISKA, M.: *The Macedonian Multipartism. A Note on the Typology of the Macedonian Party Arrangement*. CEPSR, roč. 1, č 0.

ŠTĚPÁNEK, V.: *Jugoslávie - Srbsko – Kosovo*. Brno, Masarykova univerzita, 2011

TESAŘ, F.: *Černá hora: Na cestě k nezávislosti?* Mezinárodní vztahy, č.1, 2001

Vzestup a pád Vojislava Šešelje. Respekt č. 50, roč. 4, 1993

WEITHMANN, M. W.: *Balkán. 2000 let mezi Východem a Západem*. Praha, Vyšehrad, 1996

-HS-.B6 - rekapitulace a aktualizace. *Československá anarchistická federace* [online]. 2010-04-21, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.csaf.cz/index.php?clanok=1024>>.

About us. *Vetëvendosje!* [online]. 2010[cit. 2012-03-13]. Dostupné z: <http://www.vetevendosje.org/?cid=2,26>

ALBERT, M.: *Anarchismus? Hledání vize pro 21. století*. Existence, č. 2, roč. 2

CC. What we want, what we believe. *Partija rada* [online]. 2006, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: < http://partijarada.org/e_index.htm>.

BALÍK, S., STOJAROVÁ, V.: Miloševićovo Srbsko. Případová studie kompetitivního mobilizačního autoritativního režimu. *Středoevropské politické studie* [online]. 2005-04-07, IV, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=251>>.

Ekoloska uzbuna!!!: Vlada RS rasprodaje prirodno blago. *Anarhisticki informator za BiH* [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z:
<http://www.osvajanje.slobode.bravehost.com/vlada%20rasprodaje%20prirodno%20blago.html>

INTERNATIONAL SECRETARY OF MASA. An introduction to MASA and its activities since its foundation in 2008.. *Mreža anarhosindikalista (MASA)* [online]. 2010 [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://masa-hr.org/content/network-anarcho-syndicalists>>.

PRIAMA AKCIA - BRATISLAVA. Solidaritu so zatknutými srbskými anarchosyndikalistami. *Priama akcia - MAP/IWA* [online]. 2009-09-06, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.priamaakcia.sk/Solidaritu-so-zatknutymi-srbskymi-anarchosyndikalistami-Protetna-akcia-v-Bratislave-7-septembra.html>>.

PAŽAJNIN, M.: Ivan Ninić prvi šef Ljevice Hrvatske. *Jutarjnilist*. [online]. 2007-03-25, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.jutarnji.hr/ivan-ninic-prvi-sef-ljevice-hrvatske/218353/>>

RATA. Kratka istorija organizacije. *SK ASI-MUR* [online]. 2008-03-31, 1, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://inicijativa.org/tiki/tiki-index.php?page=AsiHistory>>.

TÝFA, P.: Politický režim Chorvatska za vlády prezidenta Franjo Tudjmana a koncepty nedemokratických režimů. *Středoevropské politické studie* [online]. 2008-04-10, IV, [cit. 2011-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=350>>.

Who we are.: The Basic Principles of The Unitary Organization for Socialism and Democracy. *Jedinstvena organizacija za socijalizam i demokraciju* [online]. 2011 [cit. 2012-03-13]. Dostupné z: http://www.josd.org/?page_id=1292

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ

ABC	Anarchist Black Cross
ASI	Anarho-sindikalistička inicijativa
BiH	Bosna i Hercegovina
BJRM	Bývalá jugoslávská republika Makedonie
DPS	Demokratska partija socijalista Crne Gore
DS	Demokratska stranka
DSK	Demokratický svaz Kosova
DSS	Demokratska stranka Srbije
FAO	Federacija za anarhistično organiziranje
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
IWA-AIT	International Workers Association-Asociación Int. de los Trabajadores
JLA	Jugoslávská lidová armáda
JOSD	Jedinstvena organizacija za socializam i demokratiju
JUL	Jugoslovenska ljevica
KAN	Kosovo action network
KPH	Komunistička partija Hrvatske
KPM	Komunistička partija na Makedonija
KPS	Komunistična partija Slovenie
LDK	Lidhja demokratike e Kosovës
LDP	Liberalno demokratska partija
LHL	Ljevica Hrvatske-Ljevica
LKCK	Lëvizja kombëtare për Çlirim e Kosovës
MASA	Mreža anarhosindikalista i anarhosindikalistkinja
NATO	North Atlantic Treaty Organisation

OSN	Organizace spojených národů
PDK	Partia demokratike e Kosovës
PR	Partija rada
RKP-BiH	Radničko-komunistička partija BiH
SAOS	Savinjski anarho-organizacijski svet
SDA	Stranka demokratske akce
SFRJ	Svazová federativní republika Jugoslávie
SKJ	Svaz komunistů Jugoslávie
SNP	Socijalistička narodna partija Crne Gore
SPM	Socijalistička partija na Makedonija
SPS	Socijalistička partija Srbije
SRP	Socialistička radnička partija
SRS	Srpska radikalna stranka
UCK	Ushtria Çlirimtare e Kosovës
VMRO-DPMNE	Vnatrešna makedonska revolucionerna organizacija – Demokratska partija za makedonsko nacionalno edinstvo
ZLSD	Združena lista socialnih demokratov

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Lokální skupiny JOSD

Obrázek č. 2: Lokální skupiny MASA

Obrázek č. 3: Lokální skupiny FAO

Obrázek č. 4: Lokální skupiny ASI

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1.: Jugoslávský samosprávný model

Tabulka č. 2: Přehled proměnných před výzkumem

Tabulka č. 3: Ověření proměnných po výzkumu

SEZNAM PŘÍLOH

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Já, níže podepsaný/á student/ka tímto čestně prohlašuji, že text mnou odevzdané závěrečné práce v písemné podobě, nebo na CD nosiči, je totožný s textem závěrečné práce vloženým v databázi DIPL2.

V Olomouci dne

.....
podpis studenta /ky